

Vértes Judit

Emlékek nyugágyon

Barátaim, küldjeteek napsugarat!

Vértes Judit
Emlékek nyugágyon

*Szeretettel ajánlom emlékezősemet tanítványaimnak, akiket Semjénházán,
Zalaegerszegen és Budapesten tanítottam.
Jó szívvel gondolok mindnyájukra!*

Vértes Judit

Emlékek nyugágyon

Nagykanizsa 2014

A borítón felhasznált képek a Göcseji Múzeum archívumából valók
A rajzos illusztrációkat a zalaegerszegi Ady iskola 3/b és 5/b osztályos
tanulói készítették 2013-ban

Szerkesztés és nyomdai előkészítés:
Tábori Zita

Második javított, bővített kiadás

ISBN 978-963-9782-36-5

Kiadja:
Czupi Kiadó
8831 Nagykanizsa, Pityer u. 19.
Tel: 93 320 766
www.czupi.hu

Gondolatok az emlékek csokrához

„A diák, amíg tanul, nem mindig méltányolja a tanárait. Csak később, amikor már többet tud a világról, akkor érti meg, hogy milyen sokkal tartozik azoknak, akik nevelték. A jó tanár nem vár dicséretet, sem szeretetet a fiataloktól. Kívárja, hogy idővel megkapja tőlük.”

Zalaegerszeg Megyei Jogú Város alpolgármestereként, magyar-történelem szakos tanárként, valamint az Ady Endre Általános Iskola és Gimnázium 1985-1997 közötti diákjaként is nagy tisztelettel köszöntöm az Olvasót *Darren Shan* előbbi idézetével.

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy Vértés Judit író, tanár kolléga felkérésére ajánlást írhatok abba a kötetbe, amely a szép emlékeket felidéző volt iskolámról is szól. Az iskoláról – amely a fenti idézetet kicsit átalakítva – nem vár tőlem sem dicséretet, sem szeretetet, mégis megkapja azokat tőlem.

Németh László egyszer a következőket mondta: „Az, hogy az iskola – és benne a tanár – milyen volt, csak évekkel az iskola elvégzése után kezd kiderülni. A tanár sokszor nem is tudja, hogy mikor hat igazán a növendékére, egy gesztussal, egy szóval, egy odavetett tréfás félmondatral. De ez a hatás egy egész életre is szólhat!”

Általános, illetve középiskolai tanulmányaim során az Ady iskolában nekem megadatott, hogy nagy tekintélyű és nagy hatású pedagógusok tanítsanak. Ilyen volt általános iskolai osztályfőnököm, *Harsányi Mártonné, Irénke néni* és ilyen volt középiskolai osztályfőnököm, *dr. Szabó Ágnes, Nesi néni* is.

Talán az ő hatásuk is volt, hogy később magam is a tanári pályát választottam és *Németh László* gondolatainak megfelelően az érettségi után néhány évvel büszkén mondhattam, hogy példájuk nyomán én is tanár lettem. Eredetileg nem ez volt a célom. Igazából nem is akartam tanár lenni. Jogi egyetemre jelentkeztem 1997-ben, rögtön érettségi után és csak biztonsági tartalékként jelöltem meg a magyar-történelem szakos bölcsészképzést, azzal számolva, ha nem jutok be, akkor egy évet bölcsészként tanulok magyar és történelem szakon, ami a jogi felvételihez is kell, majd pedig egy év múlva újra jelentkezek és bejutok. Végül egy ponttal lemaradtam a jogi egyetemről és magyar-történelem szakos hallgató lettem. Eltelt fél év, beadtam újra a jelentkezésem, majd újabb fél év elteltével, 1998 nyarán mennem kellett volna felvételizni a jogi egyetemre, de azon már nem vettem részt, mert annyira megtetszett a böl-

csészképzés és a tanári pálya, hogy nem akartam váltani. Soha nem bántam meg! Tanár lettem és így tudom, hogy milyen nagyszerű dolog fiatalokat tanítani és egyben nevelni is.

A tanári pálya nem egyszerűen egy munka, hanem igazából egész életre szóló hivatás, amit soha nem lehet abbahagyni. Éppen ezért, amikor alpolgármester lettem, akkor is engedélyt kértem, hogy óraadó tanárként továbbra is taníthassak, így most is van egy nagyszerű osztályom, akikre nagyon büszke vagyok!

Az előttünk járó kollégák – így *Vértes Judit* élete is – követendő példa mindannyiunk számára. A pálya iránti elhivatottság, a gyermekek szeretete, a magas szintű tudás, a követendő módszerek, a hagyományok és értékek átadása – csupa olyan jellemző, ami miatt felnézünk a tanárainkra, büszkéké vagyunk rájuk és mi fiatalabbak is szeretnénk olyan pedagógusok lenni, amilyenek ők voltak. Volt Ady-s diákként büszkén mondhatom, hogy számos ilyen példaképet, igazi nagybetűs TANÁRt ismerhettem meg, akikre igaz *Márai Sándor* idézete: „*Ha valaki arra kényszerül, hogy megkövetelje magának a tiszteletet, azzal csak azt bizonyítja, hogy valójában nem is tanár. Egyszerűen rossz szakmát választott. Neki nem ez a hivatása. Mert a tanár olyan ember, akit önmagáért tisztelnek, nem pedig kötelességtudatból.*”

Persze jól tudtam én ezt már korábban, a családom révén is, hiszen ugyancsak Ady-s diák volt édesanyám, nagybátyám, sőt, nagymamám, *Kustán Ilona* is, aki 1940-ben itt kezdte el polgári leányiskolai tanulmányait.

Boldog vagyok, hogy *Vértes Judit* kötete megmutat valamit abból a csodából, abból a titokból, abból a gyönyörű világból, amit Ady iskolának és tanári hivatásnak hívunk!

Zalaegerszeg, 2013. november 7.

Balaicz Zoltán
Zalaegerszeg Megyei Jogú Város alpolgármestere

Vallomás

Régóta érlelődött bennem, hogy egy csokorba gyűjtöm írásaimat, hétköznapi gondolataimat, az ünnepi pillanatokat is megörökítő verseket, prózai próbálkozásokat. Most ezt teszem, ötunokás nyugdíjasként gyűjtögetek, rendezgetek, írogatok.

Soha nem gondoltam, hogy író vagy költő vagyok – vagy azzá lettem. Nem, nem! Pedagógusnak vallom magam, még akkor is, ha sok-sok kitérőt tettem. Úgy érzem minden más irányú vállalkozásomba vittem magammal a pedagógiát – a szónak mindig is szélesebb értelmében –, a változtatás, az újrakezdés örömét, tiszta szándékát. Természetes is, hogy írogattam. A szakma, a hivatásérzet ezt kívánta. Írogattam, mert én is, testvéreim is erős inspirációt, örökséget kaptunk szüleinktől.

Talán-talán ma is édesapám vezeti kezem. Így van, hiszen Ő a nevemben és helyettem is írt. Az útravaló „naplóban” nincs pontos időrend, az emlékező-összegző gondolatok és az írások kiválogatása önkényes, időnként csapongó. Azt közlöm, ami a lelkemből, a tudatalattimból elemi erővel tör fel. Megosztom szeretteimmel, barátaimmal azokat az élményeket, eseményeket, amelyek írásra ösztönöztek, sokszor „kényszerítettek”.

Általában úgy hagytam a „műveket”, ahogy kibuggyantak, kikíváncoztak a napvilágra. Nem farigcsáltam, nem cizellálgattam őket. Hiányzik az érlelődés nemes folyamata, a művi gond, a verselési technikai tudás. Jó érzés mégis, hogy gondolatébresztő olvasásra, elmélyülésre adhatom őket, ha örömet szerezhetek vele.

Bevallom, egész eddigi életemmel, az írásokkal is annyira, de annyira szerettem volna valamit letenni a közös asztalra. Úgy érzem talán sikerült, hiszen 75 év van már mögöttem. Ezért is örülök nagyon, hogy karácsonyi ajándékként megszületett az „Emlékek nyugágyon”. Küldöm hát a könyvet régi és új barátaimnak, mindazoknak, akik munkám során fegyelmezték érzelmeim túlradását, akik segítettek talpra állítani az emlékeket. Szívembe zártam mindnyájukat, hiszen szinte naponta együtt dolgoztunk, így lett az öröm közös, a könyv pedig – gyengéivel együtt is – könyvünké érlelődhetett.

Örömmel osztottam, ajándékoztam a könyvet, hamar el is fogyott. Közben találtam még édesapám hagyatékában közlésre érdemes írásokat, s ezekkel együtt bocsátom útjára a bővített kiadást.

**Gyermekkorom kócos
felhői...
úsznak az
égen,
ugye mindez
nem is volt olyan nagyon-nagyon
régen? ...**

*Miért van az, hogy
Hogy van az, hogy
Jól van az, hogy*

*Másnak éig érő ünnepe,
A tanító gyerekének
Majd ki van az ülepe?*

*„Csak ülök és emléke-
zem”*

Hát nem egészen így volt, de lényegében igaz a mondóka. Ezt a kis verstöredéket harsogtuk testvéreimmel, csak egy kicsit mindig átköltöttük, a „tanítót”, az „ülepet” más „fennkölt” szavakkal helyettesítettük, és nagyokat nevetünk. Az „ünnepe-ülepe” lírai betétet apukánk illesztette a sorokhoz, és nyomatékkal megjegyezte: nem csak a tanító gyereke szegény, nézzetek alaposan körül, és rögtön szebb lesz a karácsonyotok.

Jól mondta: Egyedután is, Kanizsán is angyalos, szép karácsonyokat kaptunk ajándékba. Az anyukánk főzte szaloncukor pedig – citromos, diós, kakaós – varázslatosan finomra sikeredett. Felejtethetlen!

Gyermekkorom tíz legboldogabb évét Egyedután töltöttem. Itt ettem a kukoricalisztból készült csodákat, főként a kukoricaprószát, meg a puffatag, szalagos fánkot és a krumpli-prószát. Nyitott ajtók, szívek, jó szomszédok vártak és kínáltak bennünket.

*Kapuk és szívek nyíltak
Németh János kerámiája*

Kanizsán is mindig akadt betevő falat. Közel volt hozzánk a piac, tele ropogós, friss, dagadozó áruval, a drága jó, kiskanizsai „sáska-nénikék” kedves szavával.

El kell mondanom azt is, hogy tudatalattimba mélyen beívódott a háború iszonya, a bomba robaja, a menetelés gyalogkínja: Csáktornyáról Egyedutára. Én egy rongybabát lóbáltam, az egyik keze hiányzott.

Amikor Egyedutáról Nagykanizsára kerültünk, én voltam a harmadik osztályban a félős, vidékről jött „falusi lány”. Aki bántott, azt a tanítónő alaposan megverte. De engem – a kezemet – a legjobban, mert barna horgolócérnával (a fehér helyett) dolgoztam, meg hát balkezes voltam. Mégis nagyon szerettem őt. Emlékét ma is őrzöm. Elhívott a lakására, krémes süteménnyel kínált és együtt fejeztük be a csillagos terítőt.

„A falu elvarázsolt, boldogok voltunk: erdőn-mezőn nyargalásztunk”

**Múlnak a gyermekévek,
nincs visszaút.
Talán nem is baj!
Heje-huja haj! ...**

Nagykanizsán a híres-nevezetes gimnázium nevelt, óvott bennünket. Erre az őrző-védő szolgálatra szükség is volt, ilyen időket élünk akkor. Kiváló, tudós tanáraink voltak.

Az irodalmat nagyon szerettem. A magyar órákra lelkesülten, nagy-nagy ügybuzgalommal készültem. Harkány tanár úr életre szóló inspirációt, alapot adott mindnyájunknak. Világra nyitottan, összehasonlító módszerrel, egész lényével tanított. Az ő óráin szerettem meg Karinthyt, Vörösmartyt, Adyt, tanítási órákon kívül pedig hallgattam nagy ívű előadását Pázmány Péterről, Zrínyi Miklósról, Janus Pannoniusról, sőt még Villonról és Faludy Györgyről is. Megjegyzem – más nyelvmuvelőktől eltérően – külön gondot fordított a nyelvtanra. „Feszes vigyázzban állnak a szavak, őrt állnak értünk, vigyázzanak nagyon az egyeztetés fegyelmére, matematikai logikájára” – mondogatta.

„Átölelt, fogva tartott a szerelem”

Boldog, „felhőtlen” diákevek! Észre sem vettem, hirtelen-váratlan átölelt és fogva tartott a szerelem. Igazi jó barátom akadt, mert például fizikából az egész évi tananyagból felkészített, az érettségi vizsgán pedig matematikából segített.

1955-ben a nagykanizsai gimnáziumban

A négy boldog évet végigtáncoltuk

A híres-nevezetes IV.D. újra együtt

Harkány László tanár úrral, egy emlékezetes osztálytalálkozón

Ma is úgy érzem, ebben a boldog, lázas hevületben bánatot okoztam egy másik diáknak, Kiss Dénesnek, aki már akkor szorgalmasan verselgetett. Megbántottam, mert egy „hűvös őszi sétán” nevetgélve válaszoltam világot megváltó gondolataira, eget feszítő ejtőernyős szárnyalására.

*Már csenddé haltak
(V. Juditnak)*

*Merre jársz, ó, édes ismerősöm?
Merre halnak csenddé lépteid?
Emlékszel-e...? Egyszer egy hűvös őszi
gyermekszíved szerelembe vitt...*

*Én emlékszem, mily szép volt a sárga,
fákon ragadt, halott, bús levél...
Bár már indult a nagy elmúlásba,
vonszolta a fel-felsíró szél.*

*És kavargott, sodródott az utcán,
mint a szívem vére odabent,
– s itt járok én sétánk kihűlt útján,
mint csalódott, űzött idegen.*

*Felzokognék, és a lelkem sírna...
hangtalanul, fájó könnyeket.
S nincsen toll, mely érzésem leírja...
és, ó, sírni nem lehet:*

*mert tavasz van, rügy nevet a fákon,
s nőni vágy a pólyás kis levél.
S azt az utat már egyedül járom
s nevetésed hozza el a szél...*

(Kiss Dénes)

Később válasz-verset írtunk édesapám és én, a tizenöt éves kamaszlány. „A nemes, szép gondolatokra – mondta – illik válaszolni”. Nem is olyan régen találtam meg a „Felelet” című közös versünket.

Csendes elmélkedés a gimnázium udvarán

Felelet

*Messze vagy valahol,
De versed és neved
Itt dobol, itt dalol,
S a lelkem sír, nevet.*

*Igen, ősz volt, tudom,
csendes, bús ballada.
Ballagtunk az úton...
Kip!..Kipp!..Kopp!..Trallala!*

*Nem érthettelek még,
bús voltál, nagy, komoly.
Én csupa gyerekség,
játék, dal és mosoly.*

*De most, hogy itt a nyár,
s rímet hint a szíved,
megértlek, tudom már:
csak emlékem viszed.*

*Hirdeted a Szépet,
ritmusba aranyozod.
Simogatom lépted,
s érzem: lesz új Napod.*

A költő a verset nem olvashatta, mert akkori szerelmes diáktársam a táskámban kutakodott, kivette a „bicebóca” irományt, és belecsempészte saját vallomását az élet nagy kérdéseiről. Persze kínoztam, marta a lelkem, hogy ilyen féloldalasra sikerült a találkozás. Alkalmat kerestem, hogy valamennyire helyrebillentsem saját sutaságom. Végül is találkoztunk az udvar közepén.

*Szorgalmasan, elszántan tanultunk, a tízperceken kívül is a hatalmas udvaron
sokat játszottunk, tornásztunk.*

*A nagykanizsai Landler-gimnázium udvara 1959-ből
(a nagykanizsai Thúry György Múzeum gyűjteményéből)*

– Szervusz! ... Ne haragudj, hogy...

Hosszú kínos csend, majd Dénes versben válaszol a tizenéves költők teljes komolyságával.

A szép szavak a szívemig értek. Nem tudtam megszólalni, torkom összeszorult. Elfutottam. Pár nap múlva levelet kaptam.

Nem haraggal

*Olyan messze vagy mint a meghalt
nagyapám, akit eltemettek,
elérhetetlen, mint a tegnapi,
mint az elűtött órák, percek.*

*Nem is a jelen útján látlak, –
minden, mi emlék, már nincs, volt csak.
Megmaradtál tűnt jóbarátnak,
s mindinkább azzá leszel holnap.*

*Lásd, az irigység szólt belőlem,
de azért van csak, mert szeretlek,
s jobb lenne tudnom; temetőben
találhatok egy sírkeresztet,*

*kis halmot, hova százszor mennék,
gyomlálnám sírva, titkon földjét. –
S ó, jaj, tudom: egy sír csak emlék,
és nincs erő, mi ily sírt föltép.*

*Ott nincsen csont és porladó váz,
gondolat-röge foghatatlan,
elcsókolt csókok, elmúlt órák
vannak időtlen foglalatban. –*

*S ehhez a sírhoz járok daccal,
hiába tudom, mit sem használ. –
Rád emlékezve, nem haraggal
súgom magamnak; nem te vagy már...
(Kiss Dénes)*

Most, hogy megidéztem ezt a szép diákkori emléket, hallom a hírt: Kiss Dénes meghalt. Gyötrelmesen nehéz élet után távozott el. Magasba törő lírájával „repült, szárnyalt...”, talán, talán nem nyílt ki az ejtőernyője... Vagy így akarta?

**Másztuk a létrát,
hordtuk a téglát,
kevertük a maltert...**

A diákszerelem lassan, de biztosan elcsendesedett. A barátság örökre megmaradt. Akkoriban mi Balatonfenyvesen építkeztünk. Micsoda nagyképű kifejezés „építkeztünk”! Mi négyen „alagsori segéd munkások”, culágerek voltunk a mesterek mellett. Az „építkeztünk” egyetlen egy szobát jelentett, de ez nekünk akkor „tündérpalotának” számított.

Az az egyszem szoba, épül a balatoni „ház”

Később egy Balatonra tekintető veranda is került hozzá. Melóztunk reggeltől szürkületig, kátrányt főztünk, ebédet kotyvasztottunk, mosogattunk, fürödtünk – jó mulatság volt.

Húgaim még kicsik voltak, de ők is rohamozták a téglakupacokat. Gelért bátyámmal kevertük a maltert, rendeztük a terepet. Apukánk irányított, értünk és velünk dolgozott. És mindig történt valami! Napi vendégünk lett például egy ismeretlen férfiú. Jött, megállt az építkezés előtt, meghajolt, köszönt, aztán a nádas felé távozott. Én mindig mélyen a

szembe néztem. Hogy mit láttam ott? A horgászok elszántságát, megszállottságát és a Balaton kékes-haragos zöldjét. Vártam, vártam, hogy egyszer csak megkérdezi: hölgyeim, mit segíthetek? Egyik este a parton üldögéltem, egy harmatgyenge zsenjét firkálgattam.

„Balatonnak partján merengve állok/ nézem a hegyeket, és valakit várok/Hol vagy, merre jársz kedves arcú idegen/vajon az én sorsomat viseled-e szíveden?”

Mellettem hevert könyvem, az Így írtok ti. Egyszer csak váratlanul-véletlenül (?) megállt mögöttem a „titkos idegen”. Meghajol, köszön, nagy pillanat!

– Régen láttalak! – mondja

– Oh... valóban, tényleg... – így én, igazán „böbeszédűen”. Hajam végigsimítja, kezében maltercsomó, átölel szelíden. Nem volt tolakodó. Lehetett volna? Évekig leveleztünk.

*Építkezés közben. Mos-
tunk, főztünk, vasaltunk*

Balaton, Balaton, „te csodás”

Záporozó

**Idő fordul,
ég beborul
csendben.**

**Kövér cseppek
ereszkednek
rendben.**

**Öreg nap is
félrevonul
szendén.**

**Szél-úrfi meg
bosszút forral
ferdén.**

**Szétkergeti,
sietteti a
sötét fel-
hőket,**

**Noszogatja,
rázogatja,
fújogatja
őket.**

**Sötét felhők
elzöldülnek,
mérgelődnek
egyre,**

**Hideg záport
zúdítanak
völgyre és a
hegyre.**

**Szerelmesek
összebújnak,
ketten áznak
össze,**

**Összebújva
találgatják
napsütés még
lesz-e?**

(Balatonfenyves, 1958)

**Az évek jöttek, mentek,
vad viharral
elszeleltek.
A sok buta
kérdőjelre
egyáltalán
nem
feleltek...**

Miért? Miért? Miért? Nos, engem mi ért? Nem vettek fel az egyetemre. Ilyen időket éltünk akkor. Én – elvarázsolt érettségizett – hittem az ész-érvek erejében, a segítő szándékban. Elmentem a városi pártbizottság titkárához:

– Mi újság, kislány?

– Nem vettek fel az egyetemre.

– Hm... hm... na, ez mással is előfordult; nekem se, ... nincs...

– Csak azt szerettem volna mondani, hogy én Vörösmarty Elősző című versét elemeztem, biztattak, megdicsérték a magyar tanáromat.

Csend.

– Hogy is hívják? – kérdez vissza.

Bemutakozom újra. Válasz nincs. Érzem, nekem kívül tágasabb. Miért? Miért? Már nem is érdekes, a miért elvesztette a jelentőségét. Egy év alatt elvégeztem Zalaegerszegen a Teleki Blanka Tanítóképzőt.

Kiváló tanáraink voltak, kökemény alapot adtak a tanulmányok folytatásához, a tanári szak elvégzéséhez. Hálával, tisztelettel emlékezem rájuk.

Hosszú Ágnes rajza

Amikor végeztem, boldogan írtuk édesapámmal a búcsúzó, Ballagás-
kor című verset.

Ballagáskor

*Ballagok.
Virágfelhők,
s könnyek között
andalogva
ballagok.*

*Itt vagyok.
Csöpp falu az enyém,
de enyém!
Porszem a földtekén,
de nékem a nagyvilág,
és benne én leszek,
én vagyok
a fény, a láng.*

*Lázban lüktet,
lobog a láng:
Hogy legyen? Mint legyen? –
hogy a legszebb legyen
az a nagy Úgy legyen!?
Aranyos nebulók,
apró kis magyarok!
Szívem szivárványát,
lelkem színaranyát
hogyan hintsem rátok,*

*hogy úgy fogadjátok,
ahogyan én adom,
adni akarom?
Hogy a szétszórt
sok kis erő,
hogy legyen
egyetlen
eredő
teremtő
szent erő?
Tanulok.
Jön a nagy „Ámen!”,
az utolsó ekzámen.
Aztán...
taníthatok.
Végre taníthatok!*

*Hát itt vagyok.
Kicsiny kis falu,
de enyém.
Porszem a földtekén,
de nékem a nagy
világ,
és benne én leszek
a fény,
a láng.*

(1958. június 3.)

Zalaegerszegi Teleki Blanka Tanítóképző, 1958

„Múlnak az évek, az emlékek élnek” – újra együtt a képzősök

Testvéreim is tanultak, szüleink pedig „gyúrték” az életet, valahogy mindig legyőzték a gondokat, bajokat. De azt mindnyájan éreztük, hogy valamiféle kiegészítő keresetre a mi családunknak is szüksége van. Nem volt elég az óraadás, helyettesítés, a sok korrepetálás, a hajnali favágás, édesanyám adminisztrátori állása sem. Apukánk kitalált még „valamit”. Saját nevén nem írhatott, a rehabilitáció késett, Imrei Judit (az Ő és az én keresztnévem összevonása) néven verselgetett. Esténként és a fényes éjszakába nyúlóan kopogott, dolgozott a jó öreg Erika írógép. Tudta ő a dolgát! Nos, az „írományok” rendre megérkeztek a Zalai Hírlaphoz, s szépen, sorban meg is jelentek. Időnként együtt is írtunk, de főként apukánk javítgatta az én „faragatlan-csiszolatlan” írásműveimet.

Tanított, nevelt bennünket, végtelen türelemmel magyarázta a fogalmazás, az írás szigorú követelményeit, a sorrendiség fegyelmeit. „Még egy fikarcnyi levélnek is lelke, szíve, egyénisége van. Keresd meg, találj meg a kulcsszót, a legfontosabb gondolatot, s azt bontsd ki” – mondogatta.

Most, hogy jegyzetelgetek, írogatok, már észre sem veszem, az Ő jelzőit, szófordulatait használom. Drága, jó, szigorú apukám, mindent neked köszönhetek. És az is mindnyájunk szíven folyt át, amit anyukánkról írt, aki hatalmas műtéteken esett át, és akkor nem tudhattuk, mi is vár még rá Budapesten.

Néhány versét közreadok most, de bevallom töredelmesen, nehéz a válogatás, mert erős az érzelmi kötődés.

Kenyér

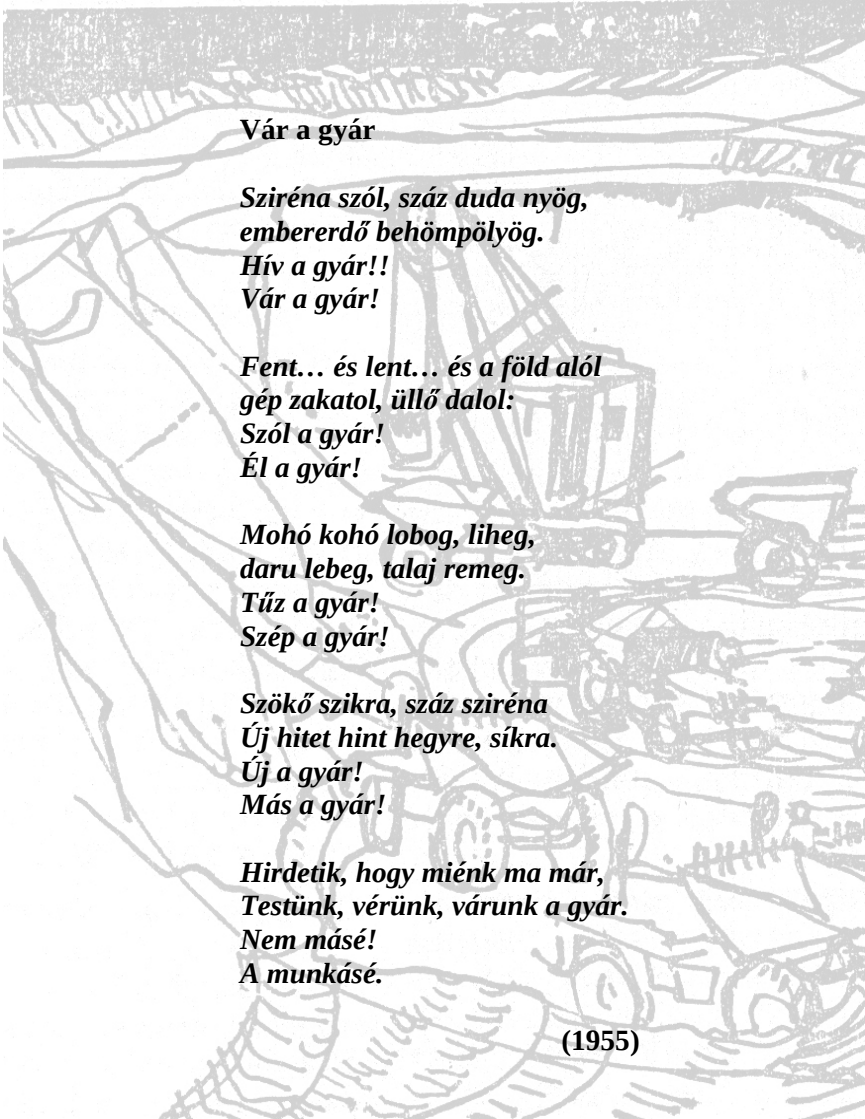
*Kenyér,
Meleg, fehér kenyér!
Vagy szép barna,
mint annak az arca,
ki napégette rónán
verejtéke árán
tenéked termelte,
kaszára érlelte
nekem, neked
nekünk,
mindenkinek.*

*Kenyér!
Kicsi karaj kenyér!
Nézem.
Tenyeremmel mérem.
Semmi a dúsnak,
minden a koldusnak.
Ára pár fillér, de
száz kincssel felér,
mert kenyér,
mindennapi kenyér,
kicsi karaj kenyér*

(1958)

A Vár a gyár című verse 1955-ben a Zala megyei napilap irodalmi pályázatán díjat nyert, melyhez 200 Ft-ot kapott. Mekkora nagy összeg volt ez akkor! Ebből vásároltak szüleink a négy gyermeknek télikabátot meg élelmiszert: kenyeret, vaját, tejet.

Vár a gyár

*Sziréna szól, száz duda nyög,
embererdő behömpölyög.*

Hív a gyár!!

Vár a gyár!

*Fent... és lent... és a föld alól
gép zakatol, üllő dalol:*

Szól a gyár!

Él a gyár!

*Mohó kohó lobog, liheg,
daru lebeg, talaj remeg.*

Tűz a gyár!

Szép a gyár!

Szökő szikra, száz sziréna

Új hitet hint hegyre, síkra.

Új a gyár!

Más a gyár!

Hirdetik, hogy miénk ma már,

Testünk, vérünk, várunk a gyár.

Nem másé!

A munkásé.

(1955)

Mi az atom?

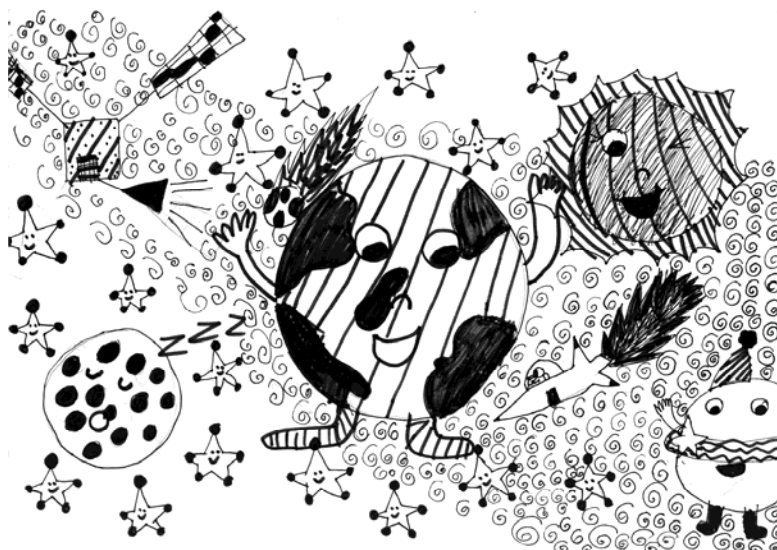
Első kislány
(Élénk, találgató, mesélgető hangon)

Mi az atom?
Úgy gondolom,
igen kicsi,
nagyon kicsi
mesetörpe.
Vagy ördög-e?
Nem tudom.
Soha,
senki
még nem látta,
erejének
még nincs mása.
Erősebb,
mint a meséknek
hétmérföldes
óriása.

Második, nagyobb kislány
(Félős, de vádoló, komoly hangon)

Mi az atom?
Amit benne
félve látok:
gyászos átok.
Két otromba
atombomba
fél pillanat
fele
alatt
kétszázezer
békés embert
vitt a sírba,
s pokollá vált
Nagasaki,
Hiroshima.

Harmadik szavaló
(Nagyobb lány, az előbbivel vitázó, lelkes hangon szavalja)

Mi az atom?
Én úgy vélem,
nem félelem.
De teremtő
varázserő.
Sokezer
csodaszer.
Villanyfényt ad,
gépeket hajt.
Embert gyógyít,
életet hint,
talajt javít.
Épít,
tanít,
jövőbe int.

Negyedik szavaló
(Legidősebb szavaló, magabiztos, meggyőző hangon)

Nem gondolom
én már tudom,
mi az atom!
Nem szégyenfolt,
mi eddig volt
az atomfelhős kék ég
nem a világ
gyászos vége,
Hanem béke...
Béke... béke...
Az atom –
az örök Erő!
Az atom –
az örök Jövő!

(1958)

Üzenet az úrból

Embertől született
suhanó égitest,
míg pályádat kutatom
szédítő utadon,
ámulva tántorog
utánad tudatom.

Törpe folt vagy ugyan
a fekete Föld felett,
de ébresztő kikelet,
mesésen óriás
emberi alkotás.
Míg rohanva méred
a mérhetetlen teret,
üzensz a Földre,
mint egekre feldobott
élő
lelkiismeret:

„Riadó! Ember!
Ébredj, Homo Faber!
Tudod-e, mi végre
szült létre
a teremő vén Idő
és ősanád: a Föld?
Hogy betöltsd
égő gyűlölettel,
életsebző gyötrellemmel
keblét?
Hogy kinnal hordjon
téged: gyermekét,
mint vérző terhét?
Hogy ölte gyötörd,
halomra öld
milliónyi önmagadban
az embert, a testvért?”

Velem üzen néked
a végtelen tér:
„Nem ezért! Nem ezért!
Másért, többért,
jobbért, szebbért,
áramlik eredben
a vér,
és lett benned ösztönből
tudattá a lét.
Szent ez a lét, ember!
Lent és fent
minden szent,
ami a létet
még szebbé szépíti.
Szent az alkotás,
amely a mély eget
hazáddá feszíti.

Szolgáld hát a szépet
egy szebb, új kor küszöbén!
– Én üzenem néked, én,
kit te teremtettél.
Én, bolygógyermeked:
a mesterséges Hold,
a parányi fényfolt
új világ új egén.”

(1958. július 22.)

Háborús ifjak hangja

*Alig éltünk akkor gyermek-fiatalok,
Mégis forrtak bennünk forró új dalok,
Míg hallgattuk régi harcait apánknak
Távoli idegen halmokon
Koronás senkikért.
Poklokat okádtak förtelmes fegyverek,
Hullottak, haltak szomorú százezrek
Esztelen eszmékért,
Sivár semmikért.*

*Gyermekként éltünk békétlen békét,
fájt a könnyörtelen, kenyértelen lét nagyon,
nagyon.
Mi végre is vagyunk? Merre is haladjunk?
Tétován tántorgott hányatott utunk
Jövőtlen talajon,
vakon.*

*Aztán... vért szült a vakság, szörnyhibát a hiba:
belehabarodtunk új háborúba
bolondul,
bután.
Mi voltam? Fél-ember, fél-gyerek.
Kezemben fegyverek, köröttem fegyverek.
átok, jaj...
halál*

*Védtem oly hazát, mely nem volt otthonom,
melyben nyomor termett és gyom,
s tenger kín
odakint
„Hazát”, melyért míg testem vérben-vasban gyötröm,
addig felmentett latroké minden öröm,
s az átkozott bálvány:
a profit.
Ott nyílt – a fronton –, nyílt ki a szemem,*

*ott súgtam, nyögtem, üvöltöttem, hogy „Nem!” és „Nem!!”
Vigyázz!*

*Ez nem az én háborúm! Ez nem az én hazám!
Csak rémes mészárszék, s a barom rajt... a fajtám.
Vigyázz!*

*Ott eszmélt a lelkem, a véres vad mezőn,
ott tanultam látni messze útra nézőn tisztán.
Jöttem haza forró szívvel, rokkantan,
s itthon rémséges romokra riadtam
csupán.*

Rozmán Balázs festménye

*Itt gyár volt!... Most komor, béna rom.
Görbült váz... omlott fal... üszök és korom
amott.
Erre híd állott... Csonk vicсорít a helyén,
sírját örvény jelzi folyó sötét mélyén.
Halott!*

Bérházrom ásít, mint operált beteg gyomra,
messze ordít róla a múlt szennyes nyomora,
s vádol...

korhol.

Kunyhó, kórház, templom félig földön fekvé,
járok köztük kábán anyámat keresve...

Senkim!...

Sehol!...

És – mint ama romok – földre roskadtam,
bőszülten bánatos esküvel fogadtam:

„Esküszöm!...

Anyám leszel Hazám! Testem leszel Népem!

Titeket szolgálni hűséggel, míg élek
soha meg nem szűnöm!”

Most új gyárákká gyúrom össze a romokat,
Jobbakká, szebbekké, mint aminők voltak
hajdanán.

Gyártom az új ekét, a boronát, a fegyvert.
szolgálom a békét..., az életet... az embert
szívából,
igazán.

Vezetek gigászi roppant exkavátort,
mely a vén Alföld testébe életeret kotort
a száraz sziken.

És most Élet, Erő árad arra,
hol tengett ember, növény, marha,
bután
beteg.

Csákányom cseng, csattog sötét bányá mélyén,
verejtékem száll szénből gyúlt villany fényén
távoli tanyákra.

S hol tespedten trónolt rég' ezer holdak ura,
most két vékony fémszálon vágat a kultúra
mozivásznakra.

*És ahol azelőtt babona burjánzott,
 s tegnap még szellemi sötétség tanyázott
 keservesen,
 most gördülő opera, gördülő kultúra:
 faluszínház robog faluról-falura
 szélsebesen.*

*Ezt az új életet farizeus Nyugat
 irigyl, gyűlöli, s habzó szájjal ugat
 átkokat felénk.
 Nem félünk! Tüzünk nem szalmaláng!!
 Erősek vagyunk! Velünk a fél Világ!
 Az Igazság a miénk!*

*Atomgőgtől kábult, kótyagos Vadnyugat!
 Lehet vélt titkok a romboló atommag.
 Meglehet!
 De új életünket én többé el nem adom!
 Atom vagyok én is: az építő atom.
 Én vagyok Napkelet!
 Mi vagyunk Napkelet!*

(1957. szept. 19.)

Rozmán Balázs festménye

Írt, írt édesapánk, kopogott, nyöszörgött a jó öreg írógép. Imrei Judit néven, családunk és gyermekei nevében örökítette meg édesanyánk sűrű hétköznapijait, kórházi drámáit.

Édesanyám keze

*Anyám keze kicsi,
akár egy gyermeké.
Szentebb nekem mégis,
mint szentnek egy istené.
Gyűrűk nem ölelik,
kesztyűt nem hord soha.
Drága kis hősi kéz!
Sorsod mért mostoha?*

*Lila köröm rajtad
nem rikoltoz buján,
sírón piros mégis
nagymosások után.
Oh, ha tudnák sokan
mit végez ez a kéz! ?
Hogy még csak nézni is,
nézni is mily nehéz!*

*Élő fészek kincse:
négy kis árva fecske
szívrepesve várja
minden áldott este.
Az egyik „nyolc órát”
mikor ledolgozza,
lázal főz, s ruhánkat
sóhajtvá foltozza.*

*Sok ráncsal terhesebb
Ez a „másik nyolcas”.
Oly sok a teendő;
Sok kis ruha lyukas.
Én a majdnem nagylány
Hozzábújok, segítek;
Erőt, hitet, derűt
Az ő lelkéből merítek.*

Utószó

*„Cifra körmű dámák!
Pompázó hölgylepkék!
Tiszteljétek nagyon
Édesanyám kezét!”*

(1958)

Anyánknak újévre

*Anyám!
Vigyázz kedves kis arcodra!
Ne felhőzze
soha a bánat mély sodra!
A bánat
árkot vág, súlyos, mély barázdát.
Soha nem
láttál még ilyen bösz garázdát,
ki ekkora
kárt tehet viruló vetésben:
szép arcodon kint
és bent lelked mélyében.
Árokká
merekvül, mérge szívedhez fagy,
s mosolyod
lassanként mindjobban elhagy majd.
Mosolyod:
szimfónia, édes, zengő, szép,
ha bánkódsz:
fájdalmas, lélekdúló kép.
...
Ígérem,
vigyázok kedves kis arcodra,
hogy ne felhőzze
soha a bánat mély sodra!*

Hol vagy, anyám?

*Vak éj van,
felriadok.
Valaki zokog?
Hallgatni akarom,
s lassan ráeszmélek,
hogy én magam vagyok.*

*„Hol vagy anyám?” –
kong bennem bús árván
sóhajtván a vágy,
s könnyek ködén át
felém lebeg
egy fehér kórházi ágy.*

*Indul a nap lomhán,
az idő bénán megáll,
kórházban a sebész
merészen operál.
Most írja szent útját*

*a gyógyító kés,
ronggyá gyöttri szívem
a szorongó féltés:
„Hogy vagy anyám?”*

*Esteledik megint.
Még nincs itt –
– de fekete rémekkel
kúszik felém az éj,
és súgom a sötétbe gyáván:
„Ne félj anyám! Ne félj!”*

*Ismét itt a hajnal,
az egész világ ragyog:
„Él, megint él, újra él az anyám!”
és én olyan boldog vagyok,
hogy nem is tudom miért, mióta,
de megint csak zokogok,
folyton zokogok.*

(1958. IV. Anyák napján)

Lélekharang 2014 februárjában

Álmodtam
A sziporkák
már vígan tobzódtak
az égen.

Édesanyánk „hazajött”,
ágyam szélére ült
ugyanúgy
mint régen.

„Ne sírjatok!
Jól vagyok.”
Halk-szelíden
mondta,

s ugyanúgy
mint régen
sodorva, simítva
a hajam
két ágra
fonta.

Hajnalodott.
A sziporkák
még táncoltak
tobzódtak
az égen,
s én jó anyánkat
szorítottam,
öleltem
ugyanúgy,
mint régen.

Új grammatika

Van valami badar

Sorrendi zavar

*nyelvtankönyvemben,
s én tisztábban, szebben
vágynom érteni a dolgokat,
töprengtem rajt' sokat,
de nem értem, nem értem...
nem értem...*

„Én”, „te”, „ő”, „mi”, „ti”, „ők.”

Itt vannak a bökkenők!

*Elől begyesedik
az „ÉN”, már pedig
mintha... mintha
millió több volna,
mint egyetlenegy kevély,
pöffeszkedő legény
a sor legelején:
az „ÉN”, az „ÉN”, az „ÉN”!*

Nos, hát mégis mi volna,

Ha az lenne új sorja

*rangnak-rendnek könyvben,
s szerte az életben
egész Föld kerekén,
hogy zötyögjön az úri „ÉN”
a sor legvégén,
a saroglya fenekén?
S a parádés bakon „Mi”, meg „ŐK”
az eddig hátul menendők.*

Cifra ostorral „MI” pattintanánk!

Jobban menne így a szekér talán!

*S ha ez nem volna tán jó
a hátul kuksoló
nagy „ÉN”-nek a kuckóban,*

*hát odacsördítenénk jobban,
amint darázs ad túl mérgén,
majd megérti sok dagadt „ÉN”,
hogy már nem ő az első személy,
hanem a „MI”, meg az „ŐK”,
a milliók; az építők.*

(1958)

Rozmán Balázs rajza

Földi halandók – leendő holdlakók

Aranyvörös kifliként parázslott a Hold az esti égen. De kacér kérdőjelnek is látszott, amint rámeredt az utcán haladókra:

– »Itt vagyok, ragyogok! «

Két férfi ment a vasöntöde előtt. Az egyik rámutatott a Holdra, így szólt szomszédjához:

– Hát eddig halad a tudomány. Nemsokára a Holdat is birtokába veszi az ember. Mi még megérjük...

– Ugyan minek az? Mi értelme, mi haszna van? Jobb lenne okosabb dolgokra fordítani azt a rengeteg pénzt, anyagot, energiát – felelt a másik.

– Tévedsz! – állt meg az első. – Az emberiség élete folytonos fejlődés, és ez a fejlődés szinte maga szabja meg mindig a soron következő feladatokat, célokat, kutatási irányokat. Most ez van soron.

– De mi a haszna az egésznek? – hajtogatja konokul amaz.

Erősen gesztikulálva megindul a hold-párti és vonszolja magával a másikat.

– Nézd, a reális hasznat nem mindig lehet előre látni. Az első nagyító üveg még csak játék volt, a mai mikroszkóppal pedig legyőzték a legveszedelmesebb betegségeket. Az első sarkkutatók még kutyaszánnal szenvedték át magukat a jégmezőkön csak dicsőségért, tudományért, ma pedig már nemzetközi tudományos összefogással a sarkvidékek természeti kincseinek, adottságainak felhasználásáról van szó. Sorolhatnám tovább, de nem teszem. Nyugodj meg, – mindennel így voltunk, a Holddal, a világuőrrel is így leszünk. Ha más nem, de a távmeteorológia veszi majd hasznát. Az pedig szorosan kihat a termelésre, az pedig terád meg a gyermekeid jólétére.

*

Félóra múlva jött visszafelé a két vitatkozó. Elcsíptem az ellenkező másik, egyetlen mondatát. Így hangzott:

– Az lesz, komám, az érdekes, ha majd a gyermekeink onnan nézik a Földet, úgy, mint ahogy mi most a Holdat.

(1960)

**Itt vagyok.
Csöpp falu – az enyém.
Porszem a földtekén,
de nékem a nagyvilág...**

Németh János kerámiája

„Hukci Babuca, csitver van, megjött? ... novi tanító? Annyirág örülök!” – üdvözlő egy testes asszonyság „színtiszta magyarsággal”, hravátszkival színezve, kiskanizsai tájszólással. „Hun zshivajog, hun lakik majd? Mit segéljek?” Szólni sem tudtam, meghatódtam, megöleltem. Hát így kezdődött a tanítóskodás egy csöpp zalai faluban, Semjénházán.

Lobogtam, lelkesedtem, egyszerre akartam megváltani a világot. De az élet és a falu nyers valósága bölcs tanítómesternek bizonyult, alaposan visszafogott. Mindkettőnek igaza volt! Lassan, kínlódva tanultam meg, hogyan is kell egy „nohás” vidéken alkalmazkodni, hogyan kell a sok túlkoros, szeretetre éhes gyereket nevelni, milyen módon lehet és kell a faluval, a közügyekkel foglalkozni. Gyötrelmesen nehéz kezdés... de bírtuk, fiatalok és lelkesek voltunk mindnyájan.

Itt aztán engem írogatásra késztetett jó néhány gyermeksors, időnként egy-egy megrázó, drámai esemény. Szorgalmasan küldözgettem új „teremtényeim” a Zalai Hírlapnak, legnagyobb öröömre megjelentek. Pedig nem is ismertek! (?)

Sok még a tennivaló

Zala. Kicsiny falu, kicsi iskola. Az enyém.

A fény már leért ide is, de még nem hatolt be minden ház ablakán, kicsiny falum alvó házainak minden ablakán. Nézzük csak!...

Jó időben gyakran megyünk a gyerekekkel a rétre, a közeli erdőbe: a mi tornatermünkbe. Ilyenkor a nebulók nagyot ugranak, s kiáltoznak felszabadult örömeikben:

– Ez az! Ez kell nekünk!

Egyik ajándékképpen érkezett, napsütéses decemberi napon is a réten voltunk. A fiúcskák – két csapatot alakítva – bőszerű mérkőzésbe lendültek: karok, lábak üdítő mozgása váltotta fel a tiszteletreméltó fejünkét.

A kislányok körben játszottak. Egyszerre csak nagy sírásban tör ki az egyik pöttömke. A többiek kétségbeesetten kiabálnak:

– Tanító néni! Tanító néni! Erzsinek folyik a füle!

Valaki megütötte!? Siralmas látvány.

Genny keveredik vérrel, vér piszokkal, s folyik le vékony kis alakján, ruháján vastag, undort keltő nehéz cseppekben. A füle egyetlen sebbé válva feldagadva. A nyaka is dagadt. Hiszen ez egy régi, elmérgesedett seb! Kifakadt.

Indulok vele haza. Útközben kérdezgetem. Nehezen, akadozva, hüppögve felel.

– Mitől lett ez ilyen csúnya? – kérdezem, s sajnálkozva nézek a fülére.

– Kilyukasztották – feleli.

– Ki lyukasztotta ki?

– A „nyényém”.

– Hogyan csinálta a „nyényéd”?

– Megfúrta.

– Aztán?

– Aztán madzagot húztak a fülemben és az is fájt. (Sír.)

– Aztán?

– Aztán beletette a fülbevalót, az is fájt, s azóta mindig fáj.

– Miért nem mentetek orvoshoz?

– Azt mondta a „nyényje”, hogy majd lassan elmúlik.

„Tenni kell valamit! Tenni kell valamit!” – ismételtettem magamban, miközben a „nyényje” háza elé értünk.

Tettem is szépen szóló, kérő, világos szavakkal, s ha a jó „nyényjék” nem is tudnak még sokat sterilizációról, mérgező fénoxidokról, tetanusztól stb., de azóta nem érkezett hozzám hír házi füloperációról, Erzsikét pedig még aznap orvoshoz vitték.

De még mindig sok a tennivaló. Erről majd legközelebb.

(Semjénháza
Zalai Hírlap, 1958)

Ma is élhetne

Igen, ma is élhetne, de a villanyáram agyonütötte a kis Vincét Semjénházában.

Hogyan történt?

Szülei dolgozni mentek. A gyermek maga maradt a bezárt lakásban. A gyermek játszani akar, a játék az ő élete. S azzal akar játszani, ami új, ami érdekes, ami titokzatos.

Az a fehér porcelán ott a falon azzal a két lyukkal olyan érdekes. Abba szokták beledugni a kis lámpa végén azt a dugófélét. Két szög áll ki belőle. Hol is van? Nincs sehol! No, jó lesz ez a darab vashuzal is, csak meg kell hajlítani olyan „U” formára! Így ni! És milyen szép szikrák fognak kiütni belőle. Már látta egypárszor...

De soha többé nem fogja látni!

Szülei úgy találták a vashuzallal, összeégett kis szívével holtan.

Kit vádol az a kis sír a temetőben?

Őt talán, a kis halottat?

Hiszen ő nem akart rosszat tenni! Kíváncsi volt, játszani akart, unatkozott.

Szülőket, tanítóit?

Hiszen ezerszer figyelmeztették talán!

Vagy a technika, a fejlődés a hibás?

Nem! Fényt, villanyfényt minden kis faluba, minden kis házba, még az istállóba is! Fényt, minél több fényt, világosságot mindenhova, fényt kicsik és nagyok fejébe. S talán azt, hogy minden házban legyen főkapcsoló, melyet a szülők távozásukkor kikapcsolnának. Kevesebbe kerül, mint egy későn megsiratott, drága kicsi emberélet!

Minderről majd beszélgetünk a szülőkkel.

Sok a tennivaló!

(Zalai Hírlap, 1959. január)

Cseppenként...

Reggelenként, jóval a tanítás előtt mindig be-bepillantok osztályomba. Megnézem, meleg van-e már? Kik az első kis fecskék?

Egyik napon meg éppenséggel már negyed hétkor nyitottam be. Szomorú kép tárult elé. A még alig meleg cserépkályha mellé húzódva egy széken sápadt, vézna fiúcska, a kis Jóska gubbaszt, mint egy beteg tyúk. Riadtan néz rám, majd szomorkásan földre szegezi tekintetét. Arcára fájdalmas vonások ülnek, s szinte öreggé teszik az alig tízéves fiúcskát. Lábai felhúzza egészen a gyomráig, és két vékony karjával szorítja oda. Látom, hogy szenved.

Kérem:

– Mi a baj, Jóska?

– Nagyon szúr a hasam, tanító néni.

– Miért jöttél ilyen korán, hiszen még sötét van?

– Most jöttem a lakodalomból.

– Biztosan sokat ettél, attól fáj a hasad.

– Nem, tanító néni, pálinkát adtak... sokat. meg kockacukrot is... és nagyon rossz... és nagyon éget... meg szúr.

Megdöbbszemem, – elgondolkoztam.

– És ki adta neked a pálinkát?

– A bácsik, meg mások is.

– Hát édesanyád nem volt ott? Ő nem látta?

– Ő dolgozik Pécsen. Nem is jött haza.

– És ha édesanyád látta volna?

Jóska nem felel.

– Mit mondott volna édesanyád? – sürgettem.

– Sírt volna. (Mindig sír.)

Elcsodálkoztam. A beszélgetés eléggé kimerítette Jóskát, álmosan hunyorgott, feje lassan lekókadtt, pár perc múlva aludt. Mélyen aludt a széken, és még mosolygott is hozzá a tízévesek boldog mosolyával.

Sokáig maradtam ott mellette. Csak néztem, néztem a mozdulatlan, szenvedő emberkét, fehér arcocskáját, és nagy-nagy keserűség gyülemlett fel bennem, hogy szinte felkiáltottam:

– Ne adjatok szeszes italt gyermeknek! Tiltja ezt a törvény, parancsolja a józan ész, és így kívánja ezt az okos szeretet.

Elhatároztam, hogy a pálinkáztatásról, meg a noha bor hatásáról szülői értekezleten is, meg családonként is beszélgetünk majd. Sok még a tennivaló!

(Zalai Hírlap, 1959. január)

Az óhajtó mondat

Nyelvtan óra van. Az óhajtó mondatot tanuljuk.

A kezek sorra a magasba lendülnek. Örülök. Gyűlnek az óhajok, a sóhajok, utat tör a sok ritkán kimondható kívánság:

- De szeretnék egy új ruhát!
- Egy piros csizmát szeretnék!
- Szeretnék a Holdra utazni!
- De jó lenne, ha elmehetnék Kanizsára!

A leghátsó padban, a kicsi Anna nyakát behúзва ül, néz a messzeségbe; nem jelentkezik. Úgy szeretnék a lelkébe látni! Arcát fürkészem, de ott csak szomorúság, korai szenvedés tanyázik. (Édesanyja fél éve halt meg.)

Odabújok hozzá, megsimogatom szösze fejét, arcát felém emelem.

- Te nem tudsz ilyen mondatot? – kérdezem.
- De igen...csak nem tudom kimondani...pedig itt van a fejemben.
- Nincs semmi baj, majd szólj...

Tovább beszélgetünk, gyakorolunk, még rajzolunk is. Igazán jó mulatság. Közben észreveszem a félénk kis kéz tétova mozdulatát. Annus arcán riadt elszánás. Inkább csak súgja:

– Szeretném, ha...élne..., ha lenne Édesanyám!

Az osztályban hatalmas csend. Ezután „csak” annyi történt, hogy Annust féltő gonddal vették körül, nagy szemű babát készítettek neki, kényeztették. Még a fiúk is!

Anyák napja közeledett. Szeretetet szórva lelkesen készültünk.

Eljött a nagy nap. Az én kicsi lányom a tantermünk előtt álldogált. Engem várt. Vékonyka alakján új, fényes-kék selyemruha, szemében millió májusi napsugár. Arca ragyog. Csak néz, néz rám, szótlánul, hosszan. Azt akarta újságolni:

– Nekem is van már szerető Anyám!

(Zalai Hírlap, 1960. május)

Történt egyszer – már nem is éppen váratlanul –, hogy a Zalai Hírlap „nagyhatalmú” olvasó-szerkesztője (és főszerkesztő-helyettese) Hári Sándor és egy tehetséges, kivételesen szorgalmas fiatal újságíró ellátogatott Semjénházára. Vajon ki írogat? Nem is rosszul! Hány éves lehet? Hogy nézhet ki? Milyen is az a falu? Az ifjú titán alig beszélt, feltűnően hallgatott, amíg az olvasó-szerkesztő engem bombázott villámkérdéseivel. Hári Sándor tapintatos és udvarias módon tette mindezt, látta, hogy a szakmát illetően (is) kezdő vagyok. Rám nézett, végigmért, s azonnal

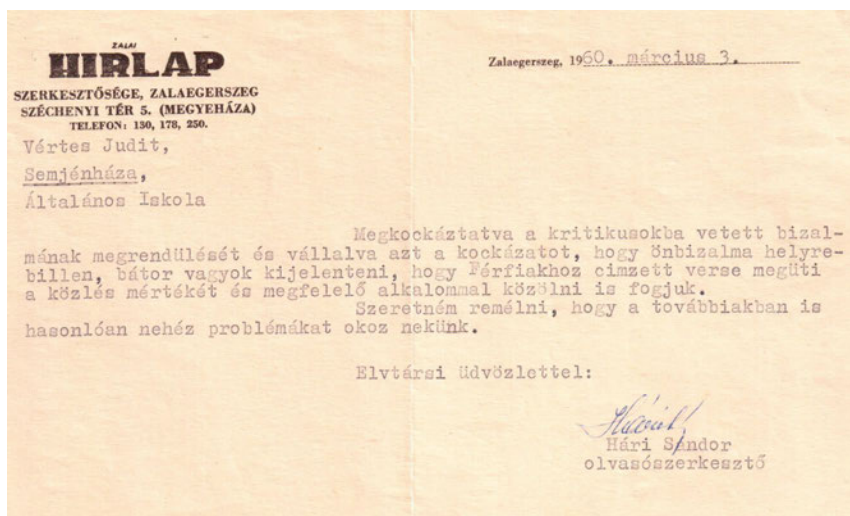
Szerkesztőségi értekezlet, fotó a Zalai Hírlap archívumából

tudta, hogy az Imrei Judit verselő nem én vagyok, hanem édesapám.

Gyakran írtam, küldtem az írásokat, vártam a látogatókat, s ők jöttek is mindig ketten. Aztán a tehetséges, kivételesen szorgalmas, feltűnően hallgató ifjú a férjem lett.

Közben én is jártam Zalaegerszegen, hivatott az olvasószerkesztő, hogy átbeszéljük az Imrei Judit néven beküldött „verseimet”. Nagyon készültem, „agyonra” izgultam magam, de végül is a találkozó sikerült. És erről a nevezetes eseményről apukámmal közös költeményt írtunk. Csúrtük-csavartuk, kiforgattuk a szavakat, s közben jókat derültünk.

Ez idő tájt jelent meg édesapám nőnapra írt költeménye.

Hári Sándor levele

Férfiakhoz Nők Napján

Igaz,
„csak” egyszerű
asszonyok, lányok vagyunk
és
szívünk „csak” asszonyi,
s „csak” asszonyi az agyunk,
de
anyagunk – Férfiak! –
veletek egy és ugyanaz:
élő-haló,
nyugtalan sejthalmaz;
de
szívünk azért
– Veletek Férfiak! –
mindazokért dobog,
ami
szép, nagy,
s dicsően emberi dolog;
s bár
lehet, hogy gyengébb
a munkára finomabb termetünk,
de
a Szépért lobogni
mi, asszonyok is merhetünk,
hisz’
nem vagyunk
többé szobadíszek, nippek,
élnék
a szívünkben
világrészek, népek.
Mi
a Teremtő Má-nak
új asszonyában hiszünk,
mert
nem játékszer többé
a mi meleg asszonyi szívünk,

hanem
népek szent igazát
dobogó, érző műszerek,
mind-mind
egytől-egyk
a Szépet hirdető műremek,
egyetlen
nagy, asszonyi
meleg dobogás a Népért,
hívó hang
világot teremtvő,
szent, nagy, igaz békéért.
Gyertek,
Férfiak!
Teremtsünk együtt új, igaz vilá-
got!
És ezt,
ezt szeressétek bennünk;
az újat teremtvő,
meleg, asszonyi lángot!

(1960)

Közben én prózával próbálkoztam, de megjelenésre nem küldtem el írástomat.

Gondolatok nők napján

Egy tavaszt váró napsugár futott végig a játszótéren. A padokon öreg nénik. Arcukon, emléükben: a múlt. Szemük apró, játszadozó emberkéket kísér, simogat. Az emberpalánták botladozva szaladnak édesanyjukhoz, érzik: itt az erő, a biztonság.

*

Szociális otthon. Egy ősz hajú asszony sír. „Egyedül” van. Fáradt, beteg. Fájt a szíve. Orvos fia éppen egy beteg fölé hajol, leányai gyermekeket nevelnek. A postás kopog, csomagot hozott: cukorkát, süteményt, pár sort: „majd meglátogatunk, tudod – nagy a hajtas...”

*

Fórum a középiskolában. Az elhatározás komoly: rendszeresen látogatják majd a szociális otthon öregeit. A lányok ajándékot készítenek, műssorral készülnek. Jól sikerült az „akció”. – „Gyertek el máskor is kedveskéim!” Az este – sok tizenéves simogatta meg nagyanyját, édesanyját.

*

A presszóban fiatal lány – miniben. Hatalmas zöld, vibráló-kereső szemek. Hol – merre...egy jóképű srác. Mellette sokszoknyás, fejkendőss asszony. Beszél gyermekének: „mi újság a kollégiumban, hogy tanulsz?”... A lány...elnevezte...unja a „szöveget”. Mintha nem egymáshoz tartoznának!

*

Nőket, asszonyokat látunk az utcán. Mindkét kezük tele csomaggal, bevásárlással. Sietnek, el kell érni a buszt, fel kell férni. Nehéz csak egy picit

helyet is kipréselni, egy lábon állni. És lám!
Több férfi egyszerre ugrik fel, átadják a helyet.
Nemzetközi Nőnap van?!

*

Nők, asszonyok hajolnak a szövőgép fölé. Látjuk őket az esztergapad mellett, orvosként, tanárként, vagy a földeken, a gépeken, az iskolapadban és vezető posztokon. Nem „álmodoznak”, a jövőt építik és tervezik.

*

A kórház folyosóján izgatott férfi toporog. Ideges, nyugtalan, cigarettázik, eldobja, újra rágyújt – vár, vár. Aztán nyílik az ajtó, a nővérke mosolyog: fiú!!! Az apjára hasonlít!!! A fényúton elindult egy ÉLET.

(1960)

Szerettem a várost.
Hívott, szorított.
Békésen ölelt magához,
s én szelíden simultam
a sok-sok új barátához...

Végre valahára egyedül is jött a „lelkes ifjú”, közvetített, hívott Zalaegerszegre, újságíró gyakornoki munkakörbe.

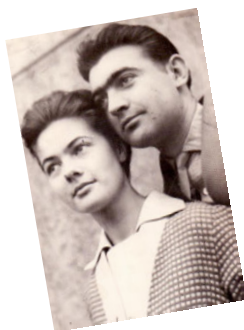

Sajnáltam elhagyni a csöpp falut, fájt a szívem a gyermekekért. A búcsú nagyon nehéz volt, de a „*hatalmas szerelemnek megemésztő tüze*” űzött, hajtott, helyettem is döntött.

Szorgalmasan tanultam, írogattam, ismerkedtem a várossal, aztán nem-sokára készültünk a nagy eseményre. Az esküvőnk virágos álomnak ígérkezett.

Lackó karácsonykor született. Micsoda boldog hófehér ruhás ünnep volt! Attila négy év múlva érkezett meg egy mogorva februárvégi napon. De már másnap mosolygott!

Egyébként nem bántam meg az ugyancsak meredek váltást. Egy másik világ nyílt ki előttem. Megismerhettem, bejárhattam a megyét, a felfedezés örömeivel csodálkoztam rá mindenre, utazgattam, loholtam, lobogtam, riportkeredtem.

Nehéz, de boldog évek

Hogy mi mindenről tudósítottam kezdőként? Statisztikai hivatalról, bírósági ügyekről, útépitésről, hétköznapi bosszúságokról, termelészövetkezeti vajúadásokról, sikerekről, stb. De ha csak tehettem – s ez volt a több –, a megye kulturális eseményeiről, a művelődési házak pezsgő életéről, a népművelők szerteágazó munkájáról, kiváló, melegszívű, szigorú pedagógusokról írogattam.

Bízom benne, néhány írásom ma is időszerű.

A népművelés napján

Csütörtök van, a népművelés napja.

Ügyvédek, orvosok, tanárok töltik meg a zalaegerszegi TIT klubot. Falura indulnak. Nem először mennek, mégis minden egyes alkalommal különös szorongó érzés, izgalom lesz úrrá az előadókon.

Németh József, a megyei tanács művelődési osztályának dolgozója a verseket olvassa át, ki tudná megmondani hányadszor. Ő az irodalom remekeit, gyöngyszemeit viszi magával, hogy a falusi emberek megismerjék, megszeressék Petőfit, Adyt, József Attilát.

– Minden községben más a hallgatóság, különböző az összetétel, s mindig gazdag élményanyaggal térek vissza – meséli Németh József. – Az élményszerűséget nemcsak az jelenti, jól sikerült az előadás, elértem célomat, megszerették Petőfit, hanem az, hogy utána ezer kérdéssel rohamoznak meg: Milyenek voltak a költő szülei, házuk, hány centiméter lehetett Júlia kisasszony dereka, aztán, hogy szavaljam el azt a verset, amelyikben a költő jól megveri a feleségét, mert az az ördögnél is rosszabb. És mindezt olyan lelkesen, felcsillanó szemekkel, annyi érdeklődéssel vegyes kíváncsisággal kérdezik, hogy az ember ott maradna akár késő éjszakáig is.

Érdekességgként említi azt is, hogy egy alkalommal, amikor „Paraszt-sors az irodalomban” címmel tartott előadást, megszólalt egy öregasszony. Elmondta, ismeri azt a balladát, amit az előbb szavaltak – még talán el is tudja énekelni – és minden különösebb felszólítás, kérés nélkül énekelt kissé rekedtes hangon ugyan, de teljes átéléssel.

– A meghatottságtól alig tudtam folytatni az előadást – mondja Németh József tanár.

Azt nem mondja el, hogy mindenhol visszavárják, hívják, kérik: beszéljen még. Azt jegyzi meg mosolyogva, hogy milyen bő humorral megáldott és milyen nagy kritikus hallgatók vannak a közönség soraiban.

– Amikor egyik helyen megkérdeztem, hogy mennyi idejük van az öszszegyűlt embereknek meghallgatni az előadást, egy nagy bajuszú, szúrós szemű bácsi így nyilatkozott:

„Az a nívótúl, meg a hangulattúl függ.”

– Ha ez a kettő megvan, akkor sikerre számíthat az előadó. Persze ezt csak alapos felkészültséggel lehet elérni.

Pell László, a Zrínyi Miklós Általános Gimnázium biológia-kémia szakos tanára hatalmas táskát szorongat hóna alatt. Mosolyog, amikor tartalma után kérdezősködöm.

– Itt viszem az egész csillagos égboltot, a földgolyóbist mindenestől. Persze, ez jelképesen értendő – *magyarázza* –. A népszerű technika, a Csillagászati évkönyv, A csillagos ég, A távcső világa című folyóiratok és könyvek rejtőznek a táskám mélyén, amelyek mint szemléltető eszközök nélkülözhetetlenek az előadáshoz.

– *A nagyobb községek, Zalaszentmihály, Nagykapornak és az üzemek dolgozói is figyelemmel kísérik, érdeklődéssel hallgatják a csillagászat tárgyköréből tartott előadásokat.*

Mire körülnézek, Pell László el is tűnt. Valahol már robog vele a gépkocsi, vele utazik a táska „tele csillagokkal”, tudománnyal.

Hargita István tanár színes diafilmvetítőt, reprodukciós képeket rendezget és közben beszél:

– A művészet ismertetésének leglényegesebb része a képelemzésen és az esztétikai oldalon kívül a történelmi alap ismertetése és a társadalom általános művészetének jellemzése kell, hogy legyen. A megoldásnál nemcsak a társadalmi körülményeket, a művész életét, munkásságát ismertetem, hanem a kép kompozíciós festészeti megoldását is.

– Faluhelyen is sok a rajzos kedvű, festegető, ügyes kezű ember, aki érdeklődéssel hallgatja ezeket az előadásokat – *mondja befejezésül és fürge léptekkel elsiet.*

Elcsendesedik minden. Kihalt, üres a kis szoba. A kocsik elrobogtak, hogy kultúrát, tudást vigyenek a falunak.

(Zalai Hírlap, 1961. január 4.)

„Így lesz ez, János”

ROZA NÉNI csendesen tett-vett a konyhában. Csak félszemmel sandított oldalra, emberét figyelte, aki már vagy félórája a csizmáját tisztogatta.

Haragudott is rá, meg nagyokat is derült az eseten. Vén fejjel iskolába járni! Aztán minden este annyit bíbelődik azzal a csizmával.

– Te, János, nem tetszik nekem ez a nagy készülődés – törte meg a csendet Roza néni. – Nem vagy te már legényember! Benőtt a fejed lágya! Eredj már abba az iskolába, aztán csak igyekezz haza, addigra megfő a vacsora!

– Megyek már, csak ne abajgass annyit – morgott János bácsi, és ravaszul mosolygott bozontos bajusza mögül. Felrángatta a tükörfényes csizmákat, magára kapta bundabéléses kabátját, hátrasimította haját és indult az ajtó felé.

– Te, János, aztán rendesen viselkedj, nehogy szégyent hozz rám! – adta ki a parancsot Roza néni könyveket szorongató „diákemberének”.

AZTÁN eltelt két óra, három óra, négy óra. Ez még csak hagyján! De még este tízkor sem érkezett haza az ősz diák.

Hol lehet? Hol lehet? Az asszony most mit tehet? – fortyogta a vacsora, és a Roza néni fejében is hasonló kérdések keringőztek. Ezekhez vegyült még az a hátborzongató nagy kérdőjel, hogy csak nem a kocsmába ment iskola után a cimboráival?

A vacsora rendületlenül főtt. Roza néni csak ült. Az idő múlt, s Roza néni csak várt. De János bácsi nem jött.

– Majd adok én neked! Lesz most nemulass! Eddig tart az iskola? Megnézni! – adta ki magának a parancsot Roza néne, és égett a harci vágytól.

Az iskola ablakai sötéten vigyorogtak rá. A szél arcába csapkodta a port, felborzolta haját, – de ő csak ment, ment, mindig csak előre...

A KOCSMÁBAN Pál szomszéd oldalba lökte János bácsit:

– Ott az asszonyod! Ellenőrzés! Indulj haza!...

Így történt aztán, hogy a következő oktatáson Roza néni is ott ült a zöld iskolapadban férjeura mellett.

– Így lesz ez ezután János. Rám fér egy kis tanulás – suttogta Roza néni, aztán elhallgatott, mert rászóltak, hogy óra alatt ne beszélgesen.

(Zalai Hírlap, 1961. február 28.)

Három kívánság

„A kerthez tartozik a rózsza” – ezt tudjuk a nótából, de azt nem mindenki tudja, hogy a szepetneki „Micsurin” Állami Gazdasághoz tartozik a Jánkai üzemegység, a Jánkai üzemegységhez pedig tartozik Sándorpuszta, Sándor-pusztához pediglen tartozik Koroncz István 62 éves útgondozó, őhöz tartozik felesége, Koroncz Istvánné és 18 éves unokája.

Azt sem tudja mindenki, hogy Koronczékhoz lakóház illetményeként 1 szoba, 1 konyha, 1 kamra tartozik, és hogy az utóbbi kamrához illegálisan tartozik a tetőn egy olyan lyuk is, amelyen a havi 850 forint fizetésen felül illetéktelen prémiumot folyósítanak az Égi Hivatalok, eső és hólé alakjában. Koronczék jól tudták, hogy az Égi Bürokráciához hiába fordulnak, hát az elmúlt másfél év alatt csak a Földi Hivataloknál kopogtatnak, nevezetesen az üzemegységvezetőnél, aki a kőműveshez küldte őket. Többrendbéli „majdok” után a lyuk még mindig lyuk, az eső ugyanúgy permetezik befelé, mint eleddig.

Hát persze, hogy amikor megkérdeztem tőlük, mi is lenne első újévi kívánságuk, azt felelték:

– Ha már a telepen lévő üres lakás nem nekik tartódik fenn, akkor jó lenne, ha valamiképpen eltüntetnék a lyukat.

– A második?

– Január 10-én lesz két hónapja, hogy levontak tőlünk 96 forint fafuvar – mondta Koroncz bácsi –, de eddig semmiféle fát nem fuvaroztak nekünk. Ezt szeretnénk visszakapni.

– A harmadik kívánság?

– Azt szeretnénk egyszer megérni, hogy „villanyos” házban lakjunk, és ne telepes készüléken kelljen meghallgatni a nagyvilág híreit.

Koroncziek két kívánsága hamarosan teljesül. Reméljük, hogy üzemegységvezetőjük gyorsan el tudja majd mind a kettőt intézni. A harmadik is teljesül: mert országos terv:

Fényt mindenhová!

(Zalai Hírlap, 1961. január 4.)

„Felvirradott a hajnal, a népek hajnala” – szűrődnek ki a hangfoszlányok a türjei művelődési házból.

A belépőt felemelő érzés tölti el. A piros bársonyszékek üresek – a színpadon a forradalmi kórus robbanó hangulatú dala száll. Valaki zongorán kísér.

„Zsarnok ütött az órád!”

Mint egy hatalmas folyam önti el a termet, szárnyal, csapong a dal:

„Szabad az élet, az ének, ha szabad a nép.”

Az első sorban két parázs szem villanása jelzi, hogy hiba csúszott a kórus előadásába.

Laczik Pál, a művelődési ház igazgatója felpattan, megismételteti a hibás részt – helyeslően bólint és visszaül helyére. A próba folyik tovább.

– Huszka Jenő: Szabadság, szerelem című daljátékát tanulja a színjátészó csoport – mondja Laczik Pál –. A téma megválasztása sikeres. A darab közelálló az emberekhez, akik féltve őrzik nagyapáiktól örökölt forradalmi emlékeiket. A szereplők határtalan szorgalommal készülnek.

Az énekesek nem figyelnek a beszélgetésre, észre sem veszik. Kisebb csoportokat alakítva dudorásszák a forradalmi kórus dalát – hadd menjen hibátlanul.

– A darab nagy tömeget mozgat. Énekkari számok, táncbetétek, szólóénekek teremtenek hangulatot. A hangtechnika, előadástechnika fejlesztésével, csiszolásával, valamint a zenei betétek magyarázatával énekszakkörön foglalkozunk. Ez is elősegíti a darab sikerét.

Kissé elgondolkodik Laczik Pál, aki nem régen került a községbe és a művelődési ház élére. Talán még az esténként összegyűlő szereplőket sem ismeri, de örökké tervez, hogyan lesz jobb, honnan szerezzenek díszleteket, ruhákat, a legmegfelelőbbeket... járja a falut, vezeti a próbákat.

Most elhallgat, a távolba néz, aztán teljes meggyőződéssel mondja:

– Áprilisban készen leszünk. Előadjuk a darabot – és lelki szemei előtt megjelennek a színészek, a daliás huszárok és a kiskert kapuból reájuk mosolygó copfos lánykák.

– Későre jár – mondja és „embereihez” megy. Megbeszélik a következő próba időpontját, aztán csendben, libasorban elvonul a forradalmi kórus. A színpad kihál, a piros bársonyszékek üresek, nincs már élet, mozgás a nagyteremben, de az utcán éppen most hangzik fel lágyan, szívből jövőn:

„Szabad az élet, az ének, ha szabad a nép.”

Késő délután van. A kacér napfény utolsó csókot hint a házak ablakára. Bent előkerül az ünneplő, a fényes csizma. Estére megtelik a művelődési ház. Figyelő szemek kísérik az előadót, aki a gyermekek neveléséről, a szülő feladatáról, kötelességeiről beszél. Amikor vége van egy-egy ismeretterjesztő előadásnak, azt mondják a tőrjeiek:

– Legközelebb is eljövünk, mert itt okosodni lehet.

– Ez azért van – világosít fel Laczik Pál –, mert olyan tárgykörből választjuk az előadásokat, amelyek iránt érdeklődnek az emberek.

Egy-két jellemző, de nem teljes képet ragadtunk ki a tőrjei művelődési ház életéből. Hiányoznak az apróbb részletek, azok a kis morzsák, amelyekkel itt és másutt is még vidámabbá, szebbé varázsolják a falusi ember életét, a megváltozott, új életet.

(Zalai Hírlap, 1961. március)

Az elsősök tanító nénije

– Forró nyári este volt. Az udvar egy távoli zugában ültem. Fejem majd szétszaggatták a gondok. Azon töprengtem sokszor éjjel is: mitévő legyek. Vállaljak hivatalban állást?... Mert az akadna. De aztán arra gondoltam: nem tudnám én azt csinálni. Gépelni, ülni, írni, számolni. Letörné az alkotókedvemet, hiszen óvodás korom óta tanítani akartam. Imádom az apró gyermekeket, akik félig még a mesevilág bűvkörében élnek, de már iskolába jönnek maszatásra sírt arccal, riadt tekintettel. Elsősöket szeretnék mindig tanítani! – sóhajtoztam és ezerszer odaképzelttem magam a nagy, masnis hajasbabák és a sima hajú kisfiúk közé. Aztán nagyon is visszazuhanтам a rideg valóságba. Mi lesz velem? Mi lesz? Felvettem a földre dobott újságot és egy nagyon, nagyon apró hirdetésre bukkantam.

Szatmár megyében, Mátészalkán azonnal elfoglalható házitanítói állás. Szívemhez kaptam, akkorát dobbant. Tudtam, el kell mennem, mert végre gyermekkel foglalkozhatok, ha egyvel is.

– De hogyan tegyem ezt? Egerszegtől több mint 600 kilométerre van Mátészalka. Mi lesz a szüleimmel? Mégis elmentem, mert ezt diktálta szívem, ezt érezte minden porcikám.

Mindezt Fekete Istvánné, a zalaegerszegi Ady úti általános iskola nevelője mesélte most, amikor éppen huszonegyedszer vizsgáztatta az első osztályosokat.

Mosolyogva jött, kipirult, örömtől ragyogó arccal.

Beszélgetésünk során fény derül a mátészalkai házi tanítói állásra, az úri világ egy maroknyi, léha társaságára, az elkényeztetett „egyke” – csak németül makogó gyerekekre.

– Kisasszonynak hívtak, hogy a cselédektől és a személyzet többi tagjától megkülönböztessenek. A magyar nyelv és édes hazánk szeretetére neveltem a gyermeket, aki olyan elhagyatott volt, olyan árva, mint egy földre pottyant veréb. Egy bemutatásra váró tárgy, szobadísz volt, aki nem tudta szeretni szüleit. Hozzám ragaszkodott – folytatja a történetet Fekete tanító néni.

Másfél év után egyházi iskolába került tanítani, majd végül hazajöhetett Zalaegerszegre. Viszontlátta szüleit, kedves városát.

– Azt sem tudtam, mit csinálják örömben. Szerettem volna megölelni az egész világot – mondja és már nevet.

Azóta az elsősöket tanítja. Türelmesen, hozzáértéssel, mosolyogva.

– Megszakadna a szívem, ha nem én taníthatnám az óvodából kikerült iskoláspalántákat. Minden évnyitó ünnepségen ott állok mellettük. Figyelem arcocskájukat, tétova mozdulataikat, ahogy a hatalmas épületet

és egymást szemlélik és félve tekintenek fel a „nagyokra”. Furcsa, szokatlan, ismeretlen birodalom áll előttük. Nem könnyű dolog annak meghódítása – avat a titkokba az elsősök tanító nénije, akit ha kilép az utcára, gyermekei és szülei szeretettel, hálával vesznek körül, mert egész lényéből szeretet sugárzik.

Huszonegy alkalommal vizsgáztattott elsősöket. De minden év és minden apró elsős újat, új örömöket, meglepetéseket tartogat számára, és azokat Fekete Istvánné – a kicsik tanító nénije – boldogan veszi észre.

(Zalai Hírlap, 1960. szeptember)

Jól van, elmentek...

Száz-száztíz kilogrammot megüthet a férfi. Alsó állkapcsa kissé előreugrik, mint az állítólag erős akaratú embereké. Nem vált tőle bulldog képűvé, de valamicske kellemetlen vonás mégiscsak rátelepedett képére.

Derék egy ember pedig. Magas, vállas, erős, nagy-nagy tenyerű, hatalmas hasú. Nagy becsben tarthatja gyomrát, ha fiatalember létére ekkora hasfüggeléket tudott kitöbbször termelni.

Derék egy has. Szinte külön életet él. Mintha függetlenül magától gazdájától. Kérkedve előre tolat...

De ne bántsuk szegény hasat. Különben is a kövérek jó emberek szoktak lenni – mondják némely lélekűbúvárok. Ezek szerint, aki hasát szereti, rossz ember nem lehet.

Tehát útitársunk jó ember.

A feleség, aki egyébként normálméretű asszonyság, ezer tanújelét adja szerető gondoskodásának. Agyonbabusgatja nagydarab emberét. A „Nem dohányzókhöz” címzett fülke legjobb helyén ülnek, az ablaknál, a kis „terülj asztalkám”-nál.

Kirakodóvásár ennivalóból. Van ott minden, mi szem-szájnak ingere: sonka, kemény tojás, sütemények, szalonna, szalámi, meg miegyéb; kellemes aromájú tea a termoszban. A vonat még nem megyen – de igen-igen megyen az evészet.

– Egyél szívem, egyél – bíztatja nagydarab emberét a feleség.

És a nagydarab szívem eszik, eszik – sportszerűen.

Ilyen szépen elfoglalva önmagukkal és a táplálékkal, ültek szívemék a számukra eleve elrendeltetett helyén a fülkének, amikor bocsánatkérő szerénységgel, kérdő arckifejezéssel benyit egy egyszerűen öltözött anya négy év körüli kislányával és várakozásteli hangon kérdezi:

– Van még hely, kérem szépen?

Senki nem szól. Nehéz csend az ilyen. A fülkében nyolc hely van és hat utas. Közülük egy szemüveges ember meleg tekintettel végignézi az anyjába kapaszkodó kislányon, és megtöri a kínos csendet:

– Hogyne volna, kérem. Akár kettő is. Én pár állomás után úgyszólván le szálllok.

Az asszony tanácstalanul áll – arra vár talán, hogy a többi utastól is bíztatást kapjon? Az asztalka előtt lakmározó kövér embertől is?

Az valóban meg is szólal:

– Így is annyira zsúfoltan ülünk. A meleg is kibírhatatlan. Tessék talán máshol körülnézni – mondja jeges idegességgel.

Közben megérkezik az asszonyka férje is.

– Akad hely? – kérdi –, mert máshol nincs!

– Itt sincs! – feleli az asszony keserűen – Elmegyünk és leülünk a csomagokra.

Elindul. Utána a kislány, majd az apa.

Érdekes most megfigyelni az arcokat. Egy ember arcán látszik csak csalódás.

A nagy hasú, távevő „kicsi szívem” pedig a teljes meglegedettség mezébe öltözik. Bevesz egy jókora falatot, feláll, átlép két-három lábat, becsukja az eltávozottak után az ajtót, visszalábatlankodik a helyére, ugyanúgy szétterpeszkedik két ember helyét elfoglalva, mint előbb, és nagy-nagy megnyugvással jelenti ki:

– Jól van... elmentek! – és eszik-eszik tovább.

(Zalai Hírlap, 1961. január 11.)

Nagy piros szív

A padokban kicsi fiúk, lányok ülnek.

Alacsony, gesztenyebarna hajú, mosolygós arcú tanító néni járkal a padosorok között. A falon szemléltető képek, virágok és egy nagy piros szív.

Kilencvenhárom éve áll az öreg fiúiskola, de ilyet még nem láttak falai. Lányok is ülnek a padokban, a fiúkkal együtt. Negyvennégy apró elsős. Nem sok? Hogy is bír velük a tanító néni?

– Egészen könnyen – mosolyog Ruzsinszky Lászlóné. – Kezdetben nem tudtam, hogyan fogok vizsgázni, kicsit féltem ettől a lépestől.

Mindig fiúkat tanítottam. Azt hittem, bábeli zűrzavar lesz, ha a sok csa-csogó fiú és kislány együtt jár. Most már nagyon örülök, hogy kislányaim is vannak. Hihetetlen erővel húz ide valami, vágyódom közéjük, pedig rengeteg munkát ad a sok ceruzát tartó kéz.

Végignézek a sorokon. A szemekben ott csillog a hétéves gyermekek elevenisége. De nyugodtan ülnek, feszesen, mint a katonák. Már tudnak maguknak parancsolni. S ez nagy szó ilyen korban.

– Ebben sokat segít az osztály szíve – mutat a falra a tanító néni, ahol valóban ott mosolyog halványszürke papírlapon egy nagy piros szív. Széleit virágok díszítik. A virágokra nagy kerek betűkkel neveket írtak. – Csak annak a neve kerülhet oda, aki valami jót tesz ebben az osztályközösségben. A nagy fehér virágcsokor ott a szív közepén a kislányok kollektív jutalomcsokra, mert a múlt héten ők voltak a legrendesebbek, a legtisztábbak. Ha a kislányok is igyekeznek, ők is bekerülhetnek a szív középebe.

– Mit tesz a tanító néni, ha az egész osztály jó munkát végez?

– Akkor mind a három padsornak fenn lesz a csokra. Így segít az osztály szíve a jó közösség, a közösségi szellem kialakításában – válaszol és újra, elindul a padok között, figyeli a ceruzát tartó kezek mozgását.

Írás óra van.

– A negyvenöt perc bizony kevés egy írás órán. A gyengébbekkel külön is foglalkozni kell. Igaz, hogy ezek a csöpp gyerekek még nem tudnak huzamosabb ideig egy dologra figyelni akkor sem, ha kiegészítem az órát mozgásgyakorlatokkal.

Csengetnek. Vége az órának. A ceruzák egyszerre koppannak a padon. Negyvennégy apró ember vezényszóra pattan fel, sorba állnak, és indulnak kifelé.

Ruzsinszky Lászlóné, a nagykanizsai Zrínyi úti általános iskola tanító-nője szeretettel tekint rájuk. Ő megtalálta a módot: jó közösségi szellemben nevelni az új összetételű kis társadalmat.

A nagy piros szívvel, az egész osztály szívével, amelyet elhoztunk emlékezetünkben, hogy megmutassuk a világnak.

(Zalai Hírlap, 1960. november 8.)

Tántorgók

Szomorú kép.

Olyan szomorúan szívfájdító kép.

Nagy, erős, derék férfiember és egy kicsiny, vékony, gyenge leányka. Sovány, sápadt, leányka.

Fogják egymás kezét. Mennek, igyekeznek menni.

Mert, ugye, úgy képzeljük, úgy gondoljuk, úgy hisszük rendjén valónak, hogy a nagy erős férfi, az apa vezeti, szeretettel vezeti kislányát.

Nem!

A kislány vezeti, a gyenge, törekeny gyermek próbálja vezetni a nagydarab apát. Erőlködik, szeme könnyes. Talán nem is először végzi ezt a szomorú erőpróbát?

Talán vak az apa?

Nem!

Talán nyomorék?

Nem!

Hát?

Részeg az apa. Részeg. Holtrészeg.

Az előbb még a kocsmá előtt láttam őket.

Most száz méterrel errébb vannak. Mikor, hogyan érnek haza? Mi fog otthon lejátszódni? Nem tudjuk. De én szeretném fényévnyi távolságra tudni az ilyen erkölcsi vak, szellemi nyomorék apát minden italbolttól.

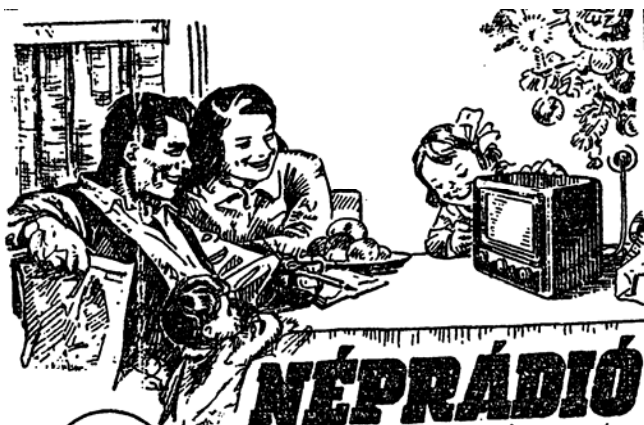
Mert, ugye, egészen más a szórakozás és a szomorítás?

Mert, ugye, egészen más a szabadság és a gátlástalanság?

És teljesen más a felüdülés és a feldőlésig menő buta ivás?

És, ugye, egészen más a felelősség és a felelőtlenység?

(Zalai Hírlap, 1960. szeptember)

NÉPRÁDIÓ
RÓLATOK BESZÉL-HOZZÁTOK SZÓL
12-havi részletre is kapható
OKA-utalványra, OSZH-bitelre

ÁRA
CSAK
380-Ft

**Én kedves iskolám
hozzád visszatérek.
Megjöttem!
Vártak az álmodó pacás padok
a tétova kicsik,
s a kedves, konok nagyok**

Bevallom férfiasan a szerkesztőségi gyakornoki munkám során, a „felkért” és „megrendelt” témák eléggé távol álltak tőlem, no és hiányzott az iskola emberközelsége, melege, hiányzott a sok kisgyermek őszinte szeretete. Végül is visszakértem magam a pedagógia, az oktatás „zártabb” birodalmába. Tíz nehéz, de boldog évet „húztam le” a ma is híres Ady Endre Általános Iskolában.

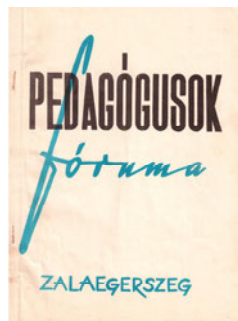
*Zalaegerszegi Ady-iskola tantestülete
1960-ban*

*a képen Cuba Béla igazgató,
Harsányi Mártonné, Bognár Istvánné*

Nagyszerű, újíto, sokat bíró és vállaló tantestületben dolgozhattam. Még lapot is indítottunk – illetve kezdeményeztünk – Pedagógusok Fóruma címmel.

A fórum 1968-tól 1975-ig élt. A mai napig büszke vagyok arra, hogy kollégáim szinte minden lapszámában megjelentettek egy-egy felmérésen alapuló gyakorlatias, vagy éppen közérdekű tényeken alapuló elméleti vonatkozású cikket.

Az én első kedves osztályom, a 8/B ballagása 1967-ben

Készülünk az osztálytalálkozóra

Ugye nem sokat változtunk? Újra együtt

Hogy vagytok, régi jó barátok?

Kedves tanítványaim, a 8/D ballagása 1970-ben

Egy másik emlékezetes találkozó az egykori 8/D-s tanítványaimmal, Bakonyánán

A városi és iskolai ünnepélyekre mindig nagy ügybuzgalommal, lelkesedéssel készültünk. Az egyik szép tavaszi ünnepségen felkérték egy előadás megtartására. Előadás helyett egy igaz történetet mondtam el mesés formában „*Mese anyóról, apóról és a három fiúról*” címmel. Otthon többször elolvastam anyósomnak, Mancinak. Biztatott is erősen: mondd csak el, mondd csak el, ez való a gyerekeknek.

A történet három fiú drámájáról szólt. Behívót kaptak; a szülők, a két kis szomorú öreg sorban búcsúztatta őket. Harcoltak a hazáért, a szülőföldért. Meghaltak. A harmadik fiú – a legkisebb – a falu határáig jutott, már a templom tornyát és házuk kerítését is látta, amikor egy gyilkos golyó hátba találta. A két árva szülő pedig – három gyermekük helyett – a szomszéd fiút ölelték magukhoz, aki egész családját elveszítette. Házuk helyén pedig csak egy hatalmas bombatölcsér tátongott.

Az elbeszélés tetszett is mindenkinek, éreztem, láttam az arcokon, megértettek. Aztán hamarosan jött a reagálás: „*miért kell a kereteket túllépni, mi szükség a színpadias változtatásra, az ideológiai-politikai tartalom elmosódik*”.

Igen, így volt, nincs semmi túlzás, a „fordítás” szószerinti. Persze csak néhány hang zengett fel a kórusból. Egyébként a mi városunkban és az iskolánkban egyáltalán nem ez a szemlélet volt jellemző, egyáltalán nem! Mi minden évfordulót, műsoros rendezvényt gyermekcentrikusan, közösen oldottunk meg: időnként az egész várost „felforgattuk”, mozgósítottuk.

A hetvenes évek elején például – több száz gyermekkel – eljátszottuk az 1848-49-es szabadságharc egyik győztes csatáját, számháborúval fűszerezve. Az előkészületek igen alaposak voltak. Az alaki kiképző és a harci gyakorlatokat a honvédség segítségével bonyolítottuk, nagyszerűen sikerültek. Igazgatónk, Cuba Béla Damjanich János szerepében karmesterként vezényelt. A legteljesebb egyetértésben készült a tantestület, a gyerekek „hadserege”, a szülők és még sokan mások. Külön történelmi,

lelki és egyéni ráhatást igényelt, hogy ellenségnek is jelentkezzenek a tanulók. A márciusi ifjak és a hős hadvezérek szerepéért pedig közelharc folyt, vére és nem babra ment a játék. Hatalmas viták, pofozkodások, egyezkedések zajlottak a háttérben, az iskola legkisebb zugában is. (Ott a leggyakrabban!) Hagytuk! Az alsó tagozatosok is kaptak hazafias tettekre sarkalló feladatokat: rajzolás, zászló-, csákódísz- és jelvénykészítés, márdártollgyűjtés. Ez utóbbival majdnem tele lett egy tanterem. A teljes harci felszerelést, a korabeli öltözetet, a számháború kellékeit a tanulók – és az egész család! – maguk készítették.

Eljött a nagy nap! Vonult a honvédsereg harsogó énekszóval. Mögöttük a „hadtáposok” húzták, tolták a sok szendvicset. A fél város az ablakokban lógott, a másik fele sorfalban állt az utcán. A harci elszántság, a lelkesedés óriási volt. Nagy-nagy küzdelem folyt minden hídfőállásért, minden talpalatnyi földért. A fület és eget repeszítő üvöltésben röpködtek a katonai vezényszavak: fogd meg, rúgd meg, kapd el, adj neki, azannyát, azapját. Győztünk! Győztünk! Kiabált mindenki, leghangosabban az „ellenség”.

Vonul a „hadtáp”

Az „osztrákok” balszárnya a köd függönye alatt kúszik előre

Késő délután indultunk hazafelé. Az iskola udvara, a tornaterem hamar megtelt a kellékekkel, a harci eszközökkel. Lassan-lassan minden elcsendesedett. Egy, csak egy kicsi legény állt az udvaron, izzadt kezében hatalmas csomag.

– Hát te mire vársz, kiskatona?

– Én... én... a Petőfit kerestem, mert... mert... oda akartam neki adni a szendvicsemet, mert... mert jó ember, szereti a...

Nem tudta befejezni, elsírta magát. „Kicsi” hős Adys-katona! Vajon most hol vagy? Merre jársz? Bárcsak megtalálnálak, a szívemre ölelnék. Küldöm neked édesapám egyik versét, hátha „elér” hozzád.

Tollra Költők

(Zalai íróknak, költőknek Petőfi szavaival)

„Talpra magyar!” Tollra költő!
Talpra, tollra, még nem késő!
Siess! Siess! „Itt az idő!”
Int az idő! Hív az idő!

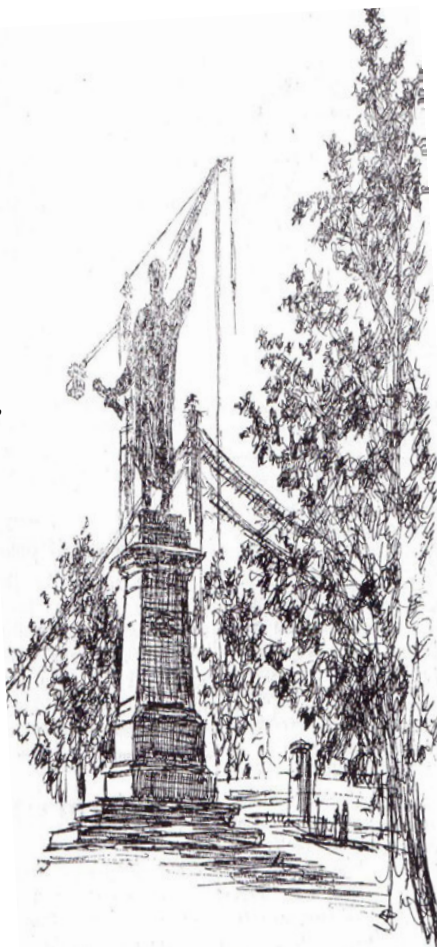
Talpra, tette, tollra író!
Izzó szó kell, sosem síró,
Hanem bátor, tette hívó,
Nagyra, szépre, harcra bíró.

Író, költő, ne légy néma!
Egy az idő, egy a téma:
„Rabok legyünk, vagy szabadok?”
Nincs más kérdés. Válasszatok!

Csak két út van, nincs harmadik.
Csak egy kérdés harangoz itt:
„Élet kell, vagy atomátok?”
Ezt a kérdést kongassátok.

Költők, írók! Válasszatok!
Legyetek hát lángoszlopok!
Lobogjatok! Lángoljatok!
Daloljatok! Harcoljatok!

„Rongyos vitéz!” – mind előre!
Nincs idő most pihenőre!
Ne nézzetek, csak előre!
Csal előre! Csak előre!

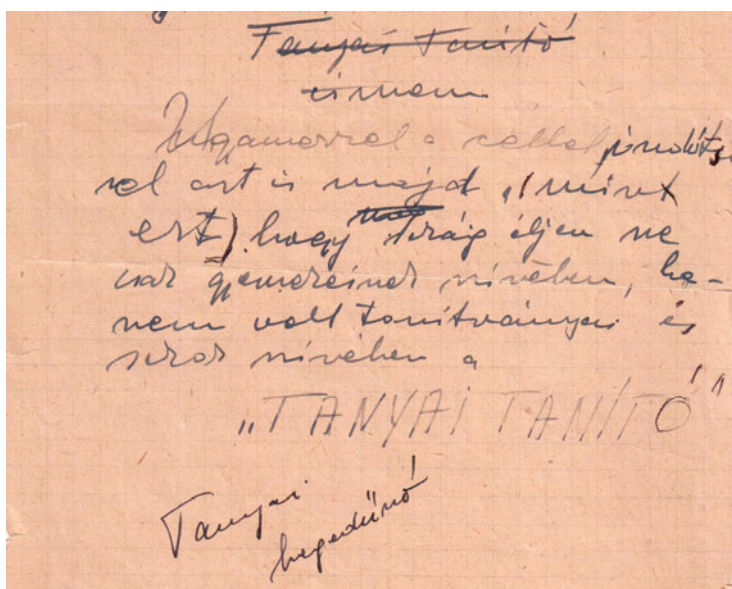
PETŐFI SZOBRA A MÁRCIUS 15-E TÉREN

9

**Drága édesapám
„A fejfádra írom:
nem hal meg az,
akire így, hálával
emlékeznek még”**

1971-ben szokatlanul merész vállalkozásba fogtunk. Apukánk naplóját lerövidítettük, megjelentettük a Zalai Hírlapban *Apám regénye* címmel. A 12 epizód az én nevem alatt futott, mert a rehabilitáció még mindig késett.

Csak jóval később – már Budapesten – érlelődött meg bennem a gondolat, hogy könyv formában is végig kellene kísérni apukánk pedagógus életútját, annak tanulságos, sorsfordító állomásait. Erre Ő engem erősen biztatott. Agyvérzés után, majdnem béna kézzel, göcsörtös írással adta meg az útmutatást.: „Írd meg a folytatást/hogy ne csak gyermekeinek szívében, hanem volt tanítványai/és sokak szívében/éljen a tanyai tanító...”

Édesapám „végrendelete”, biztatása

Lelkiismereti parancs volt tehát, hogy életre szüljem, amire kért, hogy megírjam a napló folytatását. Életem „nyugágán”, de a lemenő nap még erős sugaránál elkészült *A Tanító öröksége* három kötete, édesapám egykori tanítványai elbeszéléseivel hitelesítve, kiegészítve. Megtaláltam őket, közel kétszázat.

„Jártam
Szegváron:
fehér hajú
megfáradt
emberek már
a régi,
kedves
tanítványok..”

A képen: Vígh Piroska (Szarka Józsefné), Mezei János, Berkecz Rozália (Bárány Györgyné), Gajda Mária (Széchényi Pálné)

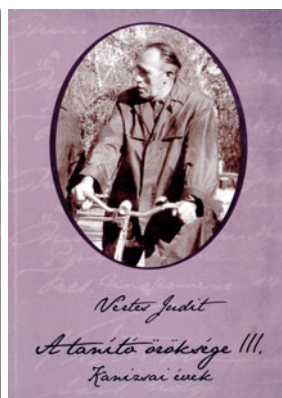
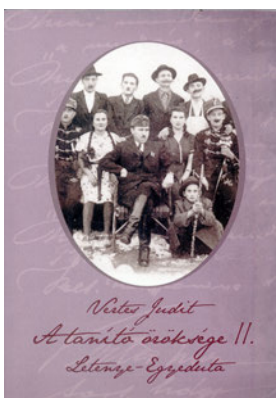
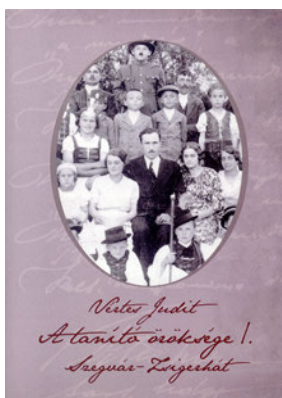

Megtaláltam őket: édesapám egykori gépiparis tanítványai
(Bársony Rudolf, Bársony Rudolfné Ács Mária, Garzó József)

A letenyeiek: Taródi Ferencné, Király Ferencné

A velük való találkozás életre szóló tanulságot és biztatást adott további munkámhoz.

A tanító öröksége három kötetének borítói

**„Budapest, Budapest te
csodás...”
na, azért ez nem egészen
így igaz!!!**

Pontosan tudtam, jól éreztem: fővárosunkban újra kell kezdeni mindent. Így is történt. Budapestre kerülésünk nem volt éppen véletlen, váratlan esemény, férjem felelős beosztást kapott. Folytathatta az újságíróskodást, sajtópolitikával foglalkozhatott. Örültünk! A gyerekek miatt is. Kinyílt a világ, kitárulkozott: ilyen vagyok, keress, kutass, ismerj meg, amúgy szerethető vagyok. Lehet, hogy befogadlak, lehet, hogy nem. Rajtad is múlik. Időnként letérdepelt elénk, esetenként távolított, taszított. Az ÉLET már csak ilyen! Természetesen a pesti lét hozott sok-sok örömet, meg családi drámákat is. Most – utólag – bevallom: nem lett belőlem „pesti”, húzott-vonzott vissza a város, a zalai dombok, a landorhegyi jó barátok és jó néhány tanítványom őszinte szeretete.

Persze sorsunkat én is navigáltam. Munkahelyem nem volt, vállaltam hát nappalin (!) a Politikai Főiskola elvégzését. Itt aztán igazán elmélyülhettem a pszichológia, a filozófia, a politikai gazdaságtan tanulmányozásában, pedagógiából pedig szakosodhattam. A Pécsi Tanárképző Főiskolát levelező úton, két gyerkőc mellett, vagy éppen velük utazgatva – fejeztem be.

A fiúknak is találtam befogadó jó iskolát. Lackó és Attila egyetemet, főiskolát végeztek. Kettőnkből minden jó beléjük szorult. Két szerető kritikusom, büszke vagyok rájuk.

Diplomaátvétél, Pécs. 1967

„Színház az egész világ...”
Téged ez
izgat és
igazgat?
Lázadj hát,
és üvöltve mondd az igazat!

A harmadik év végére elkészült a szakdolgozatom *Közművelődés-munkásművelődés Nagykanizsán* címmel. Örömmel tértem vissza a zalai dombok közé, Nagykanizsán és Zalaegerszegen dolgoztam. Sokan segítettek, „irányítottak”; elsősorban férjem, Nagykanizsán egykori tanárom, Harkány László, Németh József pedig Zalaegerszegen. A többirányú segítségre szükségem volt, mert közben megyeivé szélesítettük a témát. De még így – ennyi külső „erő” mellett is – sok örömet adott a kutatómunka.

„Álmodozások kora”. A ’70-es évek a főiskolán

A főiskola elvégzése és dolgozatom „közhírré tétele” után egyenes út vezetett egy munkáskerület, Ferencváros közéleti-politikai dzsungelébe. „Eltársazó” világban, nagyon zárt keretek között dolgoztunk. Akkor ilyen időket éltünk. Tágitottuk mi a kereteket, de azok „be voltak beto-

nozva”. Én is kísérleteztem, lázadoztam, vitatkoztam; tele voltam ötlettel, merész gondolatokkal, de a „keretek” maradtak.

Történt egyszer, hogy nagyhatalmú, hihetetlen munkabírású főnöknőm az apparátusnak szegezte kérdését:

– Ki vállalkozna egy bevezető köszöntőre és egy „záró köszönöm”-re a Thália Színházban? Kerületünk dolgozói, elsősorban munkások töltik majd meg a széksorokat.

A darab (Mihail Satrov: Égszínkék lovak vörös fűvön) Lenin egy napjáról szól.

THÁLIA SZÍNHÁZ

1979-80

Jegypénztár: 310-500 Szervezés: 118-018, 310-105
(VI., Nagymező utca 22-24.)

MIHAIL SATROV

Égszínkék lovak, vörös fűvön

Színmű két részben

Fordította: GÁLVÖLGYI JUDIT

Rendezte:
KÖVÁRY KATALIN

Művészeti vezető:
KAZIMIR KÁROLY
Komédi-díjazt. Válogatás művésze

Jegyek válthatók a Thália Színház jegypénztárában és a Színházak Központi Jegyirodájában (Telefon: 310-000), az „Expressz” Hírlapján Újpesti Iródnál (IV., Szabolcs utca 16.). A Thália Színház klubtagjainak és az önkénteseké (VI., Nagymező utca 19. Telefon: 310-105, 118-018) felvilágosítással szolgáló déli 12 órától 18 óráig, szombaton 11-13 óráig.

Lenin Clara Zetkin Uljanova Krupszkaja Dolgov, újságíró A paraszt-küldött Natasa, Lenin titkárnője Obuh, orvos Szapoznyikova Cjurupa, népbiztos Fiatalfunkcionáriusok Tyihonov-Lengovoj dr. Epstein Komszomolisták	Szabó Gyula rendező, művész Drahota Andrea Lengyel Erzsébet Szekeres Ilona Végvári Tamás Szirtes Ádám énekes, művész Polányi Gyöngyi Buss Gyula Jani Ildikó Tándor Lajos Dimulász Miklós Gálvölgyi János S. Tóth József Benkő Péter Miklósné Kánya Kata Zsurcs Katalin Kárpáti Denise f. h. Balogh Erika f. h. Ince József f. h.
--	--

A díszletet Jánosa Lajos m. v., a jelmezeket Székely Pirokka m. v. tervezte.

Zenei vezető: Prokópius Imre Irodalmi munkatárs: Elbert Zsuzsa

„A szerző a szovjet irodalomban sokszor megrajzolt témához új oldalról, mostani éveink gondolkodása felől közelít”

A Thália Színház 1980-as előadásának plakátja

Polbeatet éneklő, lázongó, a szabad szerelemről vitázó fiatalokkal találkozik a pártvezér.

Gyomrom görcsbe rándult. Tele izgalommal jelentkeztem, elvállaltam a feladatot. A színház dugig megtelt. Elmondtam fejből a köszöntőt, miliószor végiggondoltam, mit lehet és kell elmondani. A színművet is alaposan tanulmányoztam. Az előadás végén megköszöntem a művészek teljesítményét. Elsősorban Szabó Gyulához szóltam, aki Lenint alakította. Szenvedélyesen és hitelesen érzékeltette szerepében: csak a tiszta érvelés, az indulatmentes vita, a kőkemény történelmi tények kutatása vezet el az 1920-as évek eseményeinek megértéséhez, a korszellem megértéséhez.

„Művész úr! Ma Ön volt a gazdag elme, a viták fürge démonja, egy mai modern magatartásforma megtestesítője. Mindnyájunk nevében köszönöm, hogy a gondolatok eredetiek és személyesek voltak, a szerep fölé magasodtak.” – mondtam szívből búcsúképpen. És akkor teljesen váratlanul „Lenin” odahajolt a kezemhez, és csókot lehelt rá.

Az előadás után főnökasszonyom hívatott:

– Karvalics elvtársnő! Honnan vetted ezeket a gondolatokat? Azt hittem, ... kettőt se ... igaz, munka közben nem lehet fecsegni.

– Hát én... – válaszoltam.

Majd hozzátette:

– Te ... egy... elég érdekes ... színes egyéniség vagy. – Majd hosszú, beszédes csend után még megjegyezte:

–A kezedet... azért... elhúzhattad volna!

Ebben maradtunk. Pár nap múlva egy kommunista szombaton az egész apparátus répát egyelt a határban! Pihenőt tartottunk. Főnöknőm megállt előttem, csak néz, néz, és megdicsér a maga módján:

– Karvalics elvtársnő! Jól áll neked a munka és látom alaposan ki vagy pirosodva. Mondhatnám úgy is, szép vagy. Vigyázz... mert ez mulékony... nehogy kútba ugorj, nehogy öngyilkos legyél majd később, ha... Tudok ilyen esetet.

– Á... dehogy... én – „válaszoltam bőbeszédűen”.

Ebben maradtunk.

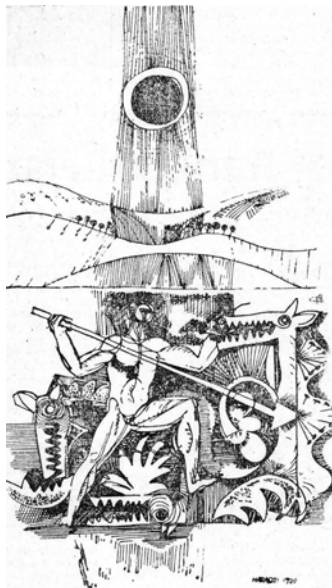
**Angyalföld! Itt vagyok most
én, a „város peremén”,
hol „puha szárnyakon
száll a korom”.
Dolgozni szeretnék itt,
Meghazudtolva: korom
s korom**

Nem is tudtam pontosan felmérni, mit is vállaltam Angyalföldön. Mindenképpen merész vállalkozásba fogtam. Valami újat, szépet, közösségit akartam véghezvinni: erősen, elszántan. S hamarosan úgy éreztem, a sokréttű, sokágú feladat szinte agyonnyom. Ágaskodtam, igyekeztem, társakat kerestem és találtam, s lassan-lassan araszolgatva megbirkóztunk a bokros teendőkkal.

Időnként még írogattam is, versben feleltem az öncélúan vitatkozó, türelmetlen, törtető ügyeskedőknek. Lehet, hogy éppen ők nem olvasták el a Válasz-válassz című szerzeményemet.

Válasz-válassz

*Ne várd válaszként,
amit öntörvényűen
körvonalaztál és
befalaztál.
Gondolataid
igazság-piramisán
cseppnyi csúcs
vagy csupán.
Lelked legmélyén
cipeled sajgó sebeid
s ápolod szüntelen jajod.
Védtelen vak vagy,
észre sem veszed,
hogy bomlik szét
bűvös én-köröd,
s minden földi bajod.*

*Nem várom válaszként
átélt – vagy vélt – igazságom.
Csillagpályád értem, s
érzem öntörvényű igazságod.
De ugye – mint a világűrben –
pontos, fontos sorrend van
bűvös én-körödben??*

*Előttem jéghegy.
A tiéd. Neked adom.*

*Hódíts meg minden szintet!
Segítek, ha hagyod.
S már a jéghegy alján
bátran mondhatod,
a csúcson vakító fény
ragyog, s én
felfelé araszoló, százszor is
visszahulló
parányi földi pont
vagyok.*

Nagyon sokat dolgoztunk. Robotoltunk reggeltől estig. Hogy mi is tartozott osztályvezetőségemhez? Művelődés, oktatás, egészségügyi alapellátás, sport, alkoholelvonó és cigánykoordinációs feladatok. Tanácsai munka a javából, nagy felelősség! Nyomasztott is! Harcban álltam önmagammal. Nehezen viseltem a kudarcokat. Pedig hát a kudarc a valóság nyílt, egyenes beszéde! A lelkiismeretem állandóan háborgott. Az érdekből fakadó dicsérek egyáltalán nem nyugtattak, inkább zavartak. (Később – máshol is! – kettéválasztották ezeket a mamutosztályokat.)

Egyik nap erősen lehangolódva, fáradtan mentem haza. Csak ültem, ültem, bámultam a semmit. A rádió csendben szólt mellettem. *Embermesék* címmel sugárzott egy igaz történetet Fritz Istvánról, aki asztalosmesterként dolgozott Angyalföldön. Aztán sorra megrohanták a betegségek. Lábait combtöből csonkolták, ujjperceitől is megszabadították. Festegetni kezdett: bepólyált kezekkel, 30 centiméternyi távolságból, tolószékben ülve. És mindig mosolygott. Közben a TV is bemutatta őt és festményeit. Megrendítette a látvány! Életerős férfiak a munkapad mellett; három pásztor összehajol, összehorolva állnak, alszanak, mögöttük a sörényes alföldi szelek kavargják, kergetik a homokszemeket; hóteher a téli fák, az ágak roskadoznak,

*Fritz István a bemutatón
a margitszigeti Thermal Hotelben.
Jobbján a felesége*

nyögnek, de tartják magukat, a háttérben egy örökzöld fenyő; a másik képen csupa letört, csonkolt ág, egy életút szimbóluma. Éreztem az erős késztetést: meg kell ismernem a művészt, írnom kell róla és a képekről. Kiállítást fogunk rendezni a Thermal Hotelben! –, döntött az én hosszú nevű művelődési osztályom.

A painter against all odds

István Fritz exhibits at the Thermal

"You know the saying 'I think, therefore I am'. Well, in my case this could be rephrased like this: 'I work, therefore I am—and I shall continue to be while I keep on working'... I want to fulfil a useful mission... I don't have the ability to, and I refuse to copy classical or any other trends in art."

That is the artistic creed of the naive painter István Fritz, a show of whose paintings was opened Thursday evening in the foyer of the Thermal Hotel on Margaret Island.

Encyclopaedias of modern painting define "Naive" painters as "self-taught artists who, because of their background—peasant or working-class origin—or because their art develops late in life, do not have any links with contemporary trends of art. But right because of this 'isolation' they are able to retain their original way of looking at things... Their works radiate freshness and optimism that are unique..."

Fritz answers that definition perfectly. Now 45, he was successively an industrial pattern maker, joiner, and foreman until the age of 40, when he turned to art—under rather peculiar circumstances. He never studied art; but within this brief space of time he has managed to produce over 200 paintings—works that do radiate inimitable freshness and optimism.

It is freshness and optimism that radiate from the blue eyes of the man with the youthful-looking face—so much so that they belie the enormous struggle and will-power it has taken him to become a painter. For Fritz, happily married with a son of 18, has had to have both his legs as well as the fingers of his hands except the thumbs amputated because of a serious case

PHOTO MTI — PIROSKA ZAJAK

Painter István Fritz, seated, listening to the opening words of Mrs Judit Karvalics of the district 13 Council in the foyer of the Thermal Hotel Thursday evening. Mrs Fritz is seen at extreme right

says. He used to work for a company that executes wooden structural work for exhibitions, and one such assignment took him to Morocco via Spain. "I spent hours in the Prado Museum, admiring the Goyas." Goya is his favourite master, along with the Hungarians Mihály Munkácsy and Pál Szinyei Merse.

The majority of his 200 pictures, all of them painted in very bright colours, are on the theme of labour—foundry and factory scenes, and farm work. Most of the rest includes landscapes and still-lives: he shows particular affection for trees and forests. He also treated in numerous pictures the theme of medical treatment and therapy.

Fritz, who for some 20 years has been and still is a member of the workers' militia, receives

Tudósítás a Daily News-ban Fritz István kiállításának megnyitójáról

Amikor aztán Fritz Istvánnal készültünk a nagyszabású bemutatóra, a művész azt mondta: – Judit, nem lehet ölbe tett kézzel csak ülni, ülni és a semmit bámulni. Én ezt találtam ki magamnak. Különben naponta haldokolhatnék.

Fritz István festménye, a Csonkolt fa

A festményeket neves zsűri ítélte méltónak bemutatásra, eladásra. Minden kép elfogyott. Örültünk! Pár héttel a bemutató után a művész meghalt. Körötte sok rajz, vázlat, néhány festmény. Bepólyált kezében az ecsetet szorította.

**Ne jajongj! Építkezz
romokra!
Oszd szét magad,
„mint eső
a homokra”!**

A nyolcvanas évek zárt keretei között nyíltan, szemérmetlenül elének táruult: az életutak, szándékok, szemléletek gyakran egymásnak feszülnek, széttartanak. Én is úgy éreztem, összegabalyodtak a szálak. Ilyen időket éltünk akkoriban!

A fiúk már nagyok voltak. Tanultak, katonáskodtak; hihetetlenül nagy önállósággal alakították életüket. Annyi, de annyi értelem és jó szorult beléjük! Pardon... pardon... ezt már írtam korábban. Nem baj. Különben a „JÓ” önmagában vékony és vérszegény figura. Megjegyzem: a jó, a jóság lehet erőszakos és tolakodó is! Én most Váci Mihály és a kedves zalai ismerős, Simon István „jó”-ról és „társairól” írt hitvallását gondolom a kifejezés mögé. Micsoda egybeesés és lelki harmónia! (*Nem elég; Még nem elég* c. versek)

A kis kitérő után bevallom: a mélypontok kusza szövevényében nagy, erős démonokkal hadakoztam. Lázasan – de mindig is a remény egy szikrájával – kerestem a bajok okát. Önmagam is kerestem. Jöttem, mentem, menekültem, utaztam, visszafordultam. Nagyon sok miéltre nem találtam választ. Így ezek kibeszéletlenek maradtak. Aztán helyrebillentem. Erősebb lettem. Erre szükség is volt, mert a Terézvárosi Szakmunkásképző- és Szakközépiskolában „kemény, bunyós” srácokat, „csóró” csepei és városszéli gyerekeket kaptam „ajándékba”. Persze a kislányokat is alaposan „megcincálta” az élet. Sokat, nagyon sokat köszönhetek nekik. Egy teljes évig „szívóskodtunk”, aztán nagy nehezen „kibékültünk”, egymáshoz szelődültünk.

Amikor aztán V. K. Marika fejből elmondta a *Mamát* – az már a meggyőzés, a sok-sok kérdés és beszélgetés eredménye volt. A 17 éves kislány csúnya családi viharok és pofonok világában élt, anya nélkül. Dacos, szemtelenül felelő magatartása egyszer csak megváltozott. Nos, szavalt a *Mamát*, arca kipirosodott, két keze összekulcsolva elöl. Az osztály már tudta, csak én nem, egy kicsi életet szorít a szíve alatt. A dobogóról leléptem, Marika elindult felém, karját kitérte, erősen átöleltük egymást.

– Tanárnő! ... megmozdult – súgta, és zokogásban tört ki. Az osztály együttérző csendjét ma is érzem. Leírtam én a történetet akkoriban, – meg még sok minden más eseményt – de elvesztettem a naplót. Sajnálom, nagyon bánt.

Kedves tanítványom, V. K. Marika (középen) ballagása

Terézvárosi Kereskedelmi Szakközépiskola; ballagó osztályom, 1995-ben

Köszönöm

**El-nem csókolt csókok,
szelíd ölelések.
Szerelmes éjszakák,
riadt rebbenések.**

**Ábránd és valóság,
szárnyaló gondolat,
körültünk vad ármány
és liános fondorlat.**

**Szívemben márvány-csönd
lázongó virágok,
széthulló cserepek,
fellobbanó lángok.**

**Álmatlan éjszakák
el-nem csókolt csókok,
riadt rebbenések,
buta bíbor bókók.**

**Lelkemben márvány-csönd
haldokló múlt-világ.
Arcodon fél-mosoly,
kezedben művirág.**

**Szervusz szép szerelem
„égi tünemény...”,
Szárnyaló gondolat,
„csalfa vak remény.”**

**Akárhogy is történt,
Találkoztam veled,
Kócos kicsi ÁMOR
Köszönöm ezt neked.**

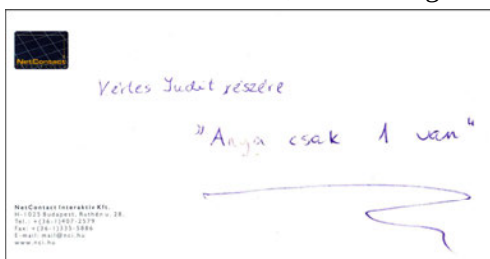
(1998)

Hölgyem! Ön nyert: két fiút, négy unokát, meg egy párizsi utat.

Néhány eseményről, családi drámákról, vagy éppen erős, oktan bántásokról egyáltalán nem tudtam írni. Beszélni se, esetleg nagyon keveset. Talán-talán jó lenne egyszer úgy istenigazából könnyíteni a lelkemen!? Nem, nem... mégsem! Egyébként a fájó emlékek idővel tompulnak, elcsendesednek. Néhány „makacs” azonban elkísér életünk végéig: éget, parázslík. Ezzel mindenki így van.

Kimaradt a naplóból a háromnapos párizsi út élménybeszámolója is. Életem egyik legszebb emléke. A 65. születésnapomra meghívtam családomat, barátaimat egy étterembe. (Itt adtam át Lackó fiam feleségének, Zsuzsinak néhány, csak neki szóló sort. Bízom benne, érzem: megőrizte.)

Nos, Lackó és Attila elém álltak, csak annyit mondtak: Anyu, nézd meg a borítékot. Zavarban voltam. Nem kényeztetett el a sors hízalgő szavakkal, gyakori köszönömőkkel. Tettük a dolgunkat, mint mások. A borítékban a szöveg:

Boríték születésnapomra

*Hölgyem! Ön nyert:
két fiút, négy unokát...*

- Szép, igaz, így van...– nyögdécseltem
- Lapozz, Anyu!
- ... és egy párizsi utat...
- Köszönöm... hm... hát...
- Lapozz tovább! ...– így a fiúk.
- ... szerető fiaiddal együtt.

Elmentünk, repültünk. Három nap tömény csoda! A föld felett lebegtem, örömöm az égre tört. (Igen... nincs semmi túlzás!) Én voltam a „létra” ég és föld között. Felejthetetlen, megismételhetetlen út.

Párizsban Lackóval és Attilával

A párizsi kirándulásnál kisebb, röpké utakat teszek – elég gyakran – húgaimhoz: Eszterékhez és a „mi Györgyikénkhez”. (Apukánk mondta így.) Olyan „hazajáró lélek” vagyok. Örömmel és szívesen segídek náluk, a hatalmas kertekben. Mindig azt érzem: itt gurulnak, vonulnak, forognak, egymásra borulnak a szavak; csupa-csupa líra minden kis szeglet. Mégsem tudom versbe ölelni a virágos-gyümölcsfás kertet, a harsogó sokféle zöldet. Miért? Miért? Miért béna ott a kezem és az eszem? Lazítok, megnyugszom a csendtől, a fizikai munka pedig felemel, tiszta örömet ad. Ülünk az árnyas „oázisban”, hallgatjuk a madarak örült áriáját (igen, áriáját!)

... és akkor még nem is szóltam Suba kutya őkomondorságáról, akinek megértettem a lelkét. Nagyon nagy dolog ez, mert sok kutya-dolog esett meg velem. Kicsi voltam, félős, „alagsori nyugalommal” sétafikáltam Pásztón, a drága nagymamámnál. A padon egy „finom úri hölgy” ült. Láta, cidrizek, majdnem

– Nem kell félned az én Bubikámtól. Na aztán a Bubi-bébi úgy belemart a lábikrámba, hogy még ma is érzem.

A többi kutya-esetem még drámaibb. Éppen ballagtam hazafelé az Ady iskolából, amikor hirtelen-váratlan egy nagy dög dog felém rohant és alaposan feldöntött. Elterültem, mint egy béka. Kezemben negyven dolgozat, mind szerteszét repült, én meg majdnem sírva fakadtam ijedtemben.

– Jól van, jól van, ne ijedezz, nem bánt a néni. Így nyugtatta simogatva a dögöt gazdája.

A Bobi kutya, Suba és gyermekeim „Zoknija”, ők teljesen más világ. Ők személyiségek. Őszinték, szeretetre méltóak, rám néznek. Ők egyéniségek, lelkük van.

Egészen komoly elismerést érdemlek, mert a drámai esetek után megszerettem őket, bízom benne, hogy egy kicsit ők is engem.

Harsogó zöld és Suba kutya

Még egy lírai gondolat Subáról: amikor minden egyes dörgölözésnél lábát emeli simogatást kérőn, megköszönöm a szeretetét, a hűségét és az őszinteségét. Szóval a Suba – ő más. Hát ezt a sok gyönyörűséget nem tudom versbe önteni. Talán-talán egyszer még megszáll az ihlet.

Egyébként a temetőben is hasonló – lírai – érzéshullám tölt el, mint a gyönyörű kertekben. Szeretek ott sétálgatni, gyomlálgatni. Üldögélek a hatalmas platánfák alatt, beszélgetek a csenddel és szeretteimmel.

Avarszőnyeg, csend és béke

Erősen hiszem: a messzi távolba költöző szüleink – halottaink – velünk maradtak; hiszen benne vannak minden ölelésben, egy tétova mozdulatban és gyakran álmainkban is. Szeretetük átmelegít, átsegít bennünket a földi bajokon. Ez már csak így van! Ez a dolgok földi rendje.

Csend

*Avarszőnyeg a temetőben
vibráló-gyönyörű rend.
Moccan a sok huncut levél,
susog és átölel a csend.*

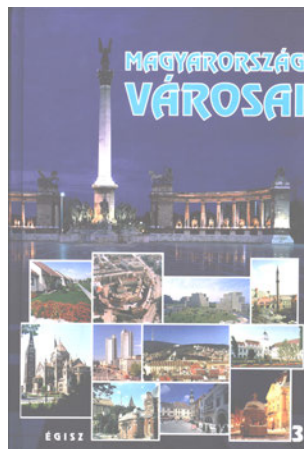
*Kezemben a fűrgé kapa,
a kicsi fényes gereblye.
Apánk-faragta két hű jószág
féltnve őrzött ereklje.*

(1980)

Vonatoztam hosszan, loholt velem a nap, a táj...

Időközben bejártam a fél országot. Örömmel tettem. Vonatoztam, átszálltam, megszálltam, busoztam, időnként gyalogoltam is. Az önkormányzatoknál tárgyaltam, szerződéseket kötöttem a magyarországi városportrék elkészítéséről, megjelentetésükről könyv formában. Kezdeti rutintalanságom, bizonytalanságom hamar oldódott. Alaposan felkészültem az adott hely lényeges alapadataiból, nevezetességeiből. Így könnyebben eligazodtam az információhalmazban. Hogy közben mi mindent tanultam, tapasztaltam? Elmondhatatlanul sokat! Mindez már a kilencvenes évek felszálló íve. Szerveztük a munkát, írtuk, szerkesztettük a *Magyarország városai* című négykötetes könyvet.

Ez a merész országos vállalkozás végül is sikeres és eredményes volt. A legnagyobb közös többszörös és öröm pedig, hogy a könyvtárakban, oktatási intézményekben használják, forgatják a köteteket, vagy éppen ajándékként vásárolják, értékelik. Utam során nagyszerű embereket ismerhettem meg, köztük sok-sok fiataalt. Barátságukat őrzöm.

*Magyarország városai
kötet borítója*

Szobra értem

Suhan a táj,
zöldbe borult
hegyek és dombok.
A fénylő folyón,
szikrázó
fehér hajók és
lassú,
szelíd
kompok.

Szobra értem,
s a KÁLVÁRIA
dombról
néztem a
Dunát.
Kicsiny földdarab
térdepelt le
elém.
S lent
a völgyben
szekéren és
lovon,
a múlt jött
felém.

Kőkeresztek,
kápolnák,
hitet őrző
oltárok,
s csak
lelkem érzi
tisztán,
mire is
büszkék
múltán
a szobi polgárok.

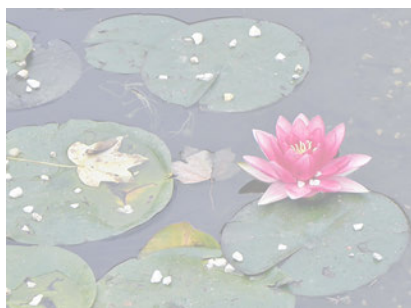
(1997)

Hévíz (Aquamarin)

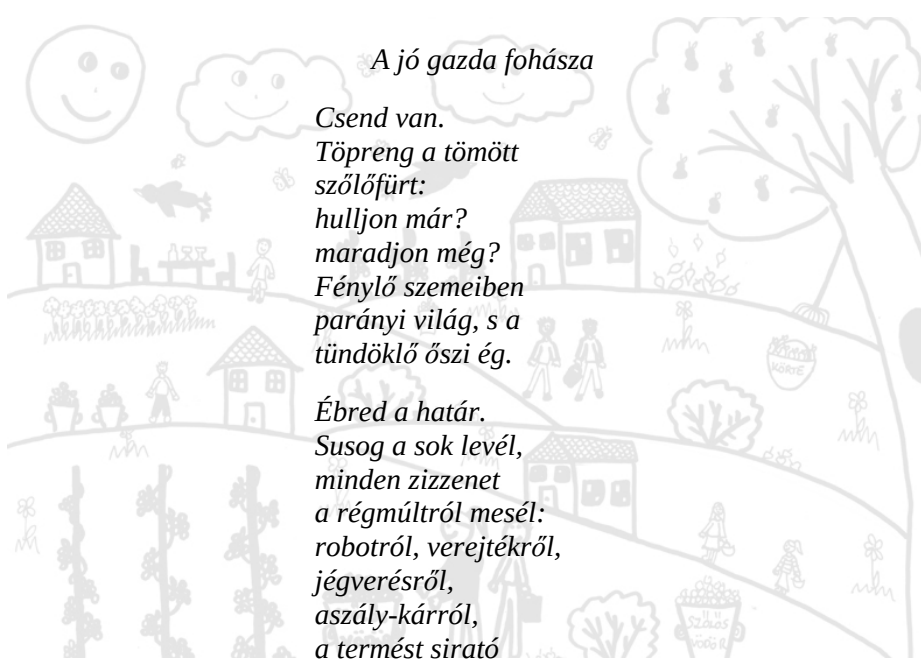
*Dombok fény-ölében
álmodik a táj, a tó.
Izzad a jó iszap
a melengető, a gyógyító.*

*Illeg-billeg a tündérrózsza
tétova tangót táncol,
kibontja szűz szirmait,
és boldogan viháncol.*

*Beszédes szép szobrok,
épülő ház-csodák,
vendégváró panziók,
büszke nagy szállodák.*

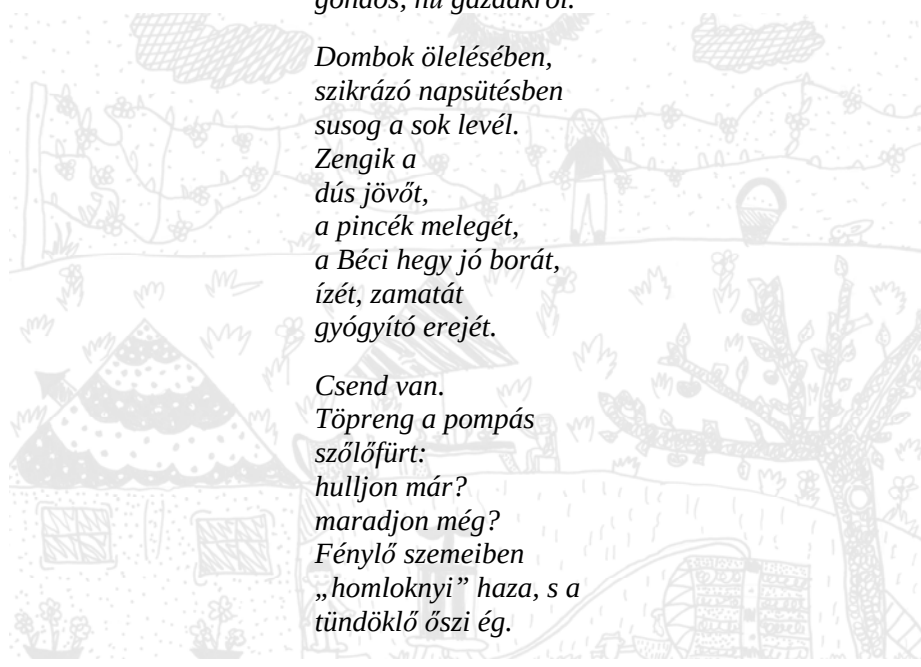
*Tarka, pompás muskátli,
lángoló zöld; tűzvirág.
Bejárható, ölelhető
parányi pompás gyógy-világ.
(1998)*

A jó gazda fohásza

Csend van.
Töpreng a tömött
szőlőfürt:
hulljon már?
maradjon még?
Fénylő szemeiben
parányi világ, s a
tündöklő őszi ég.

Ébred a határ.
Susog a sok levél,
minden zizzenet
a régmúltról mesél:
robotról, verejtékről,
jégverésről,
aszály-kárról,
a termést sirató
gondos, hű gazdákról.

Dombok ölelésében,
szikrázó napsütésben
susog a sok levél.
Zengik a
dús jövőt,
a pincék melegét,
a Béci hegy jó borát,
ízét, zamatát
gyógyító erejét.

Csend van.
Töpreng a pompás
szőlőfürt:
hulljon már?
maradjon még?
Fénylő szemeiben
„homloknyi” haza, s a
tündöklő őszi ég.

Utóhang

Kócos kicsi felhő,
esőt hozó szellő,
áldó bő napsugár,
hajlongó sok jó barát
őrizzétek féltőn
a Béci hegy
híres-nevezetes,
ízletes-zamatos,
harapós,
díjnyertes,
hódító,
bódító,
gyógyító,
jó borát!
Igyunk hát,
az angyalát!
EGÉSZSÉGÜNKRE!

(Letenye-Egyeduta, 2009)

„Szép hazámat végig
jártam,
Sült galambra sose
vártam,
fél faluval paroláztam,
gyermekeket reguláztam”

Észre sem vettem, már nem is a múltamban kutakodom. A kétezres évek második feléről, a hétköznapiokról írogatok. MOST van már, a MA szorongat, hízeleg, időnként pofonokat is ad. De az ünnepi pillanatok mindent feledtetnek.

A tanító öröksége első kötetének bemutatója Szegváron, 2007. június 3-án

A könyvbemutatókra például sok-sok emléket felidézve, örömmel gondolok vissza. A tanító öröksége három kötete bejárta sorsrendelte útját, éli a maga kiteljesedő életét.

Én is bejártam azt az utat, amerre egykor apukánk vonatozott, kerékpározott, gyalogolt, orgonált, énekelt, állást keresett. S közben műsoros

esteket szerveztünk, megidéztük a múltat, s a jelent is. Találkoztam a sok-sok jó tanító gazdag örökségével.

Engem meghihlettek – fogva tartanak – ezek a települések. Visszajáró lélek vagyok. Hívnak is, várnak is. Úgy érzem, befogadtak. Tudom, nem nekem szól ez, hanem elsősorban apukáknak, meg az egykori „mindenes”, a közös ügyekért lobogó sok pedagógusnak. A szeretet, a tisztelet, a megbecsülés átsugárzik a jelenbe.

Köszönetképpen még felvillantok egy szeletet prózámból: a tanyáról, Szegvár-Zsigerhátról és a zalai dombok ölelésében megbújó Egyedutáról.

Ünnepség Szegváron, 2007

Ott ... itt

ott... az égbolt ölelkezik a föld peremével, a szivárvány a porverő nyári zivatarral; közel, s távol alig látsz embert és vándort, csak a gémeskút köszönt messziről, meg a szélmalom.

itt... körben-körben a zalai „hegyek”, a szelíd dombok tetején táncol a napsugár; nyüzsgés-zsongás, hazaváró harangszó fogad.

ott... szép nagy házak, muskátlis tornácok, tengernyi virág, viruló konyhakertek; a távolban a „föld legjámborabb folyója”, a szomorúfűz földig hajol előtte.

itt... hosszú, szűk porták, tisztaszoba, konyha, gang, kukoricagóré, magasra-rendre púpozott farakás; ha emberléptékűt gyalogolsz, megláthatod a Béci-hegyet, meg az Öreg-hegyet.

a tanyán... búbos kemence, gyermekálmot őrző körpadkával, petróleumlámpa, viharlámpa; titkokat rejtő szikes pusztaság, vágtható ló és tomboló szél.

Egyedután... téglából rakott tűzhely, udvari kemencék, sarokülő asztal, petróleumlámpa, múlttól mesélő szép falvédők.

ott... tarkamintás, pillangós hímzés, pompázó párnák, sok suba, mórás ködmönke, szembehúzott, fülön-akadt kucsma.

itt... a híres zalai fehér lyukas hímzés, bordóval a vadrózsás kézimunka, és a kék-piros madaras hímzés; a tarka rongyszőnyeg, vászonból szőtt ruhács-

kák, kékfestő-mintás suhogó szoknya.

a tanyán... a széles nagy határban napsugaras búzatáblák, árvalányhaj, szarkaláb, pipacs, búzavirág.

Egyedután... illatos pincék, pompás szőlő, gabona, „hajlongó élet”, aranyló repce, hóvirág-szőnyeg, óriás platán, fakeresztek, hitet őrző kápolnák.

Néhány jóbarát a sok közül – szegvári munkatársaim

**Múltad hordozod,
zord szózuhatag,
emlékeket sodró
patak.
Szorítsd a
szívedre,
emeld a jövőt!**

Az évek jöttek-mentek, szinte észrevétlen
mögém sorakoztak. Aztán szépen, sorban –
ahogy a nagykönyvben meg van írva –
megszülettek az unokáim: a „négy gyöngy-
szem” és később véletlen-váratlan ... egy
kis Attila-forma legényke. Viktort, a legki-
sebbet Pandának hívom. Sokáig gondolko-
dott, aggódó-töprengő arcot vágva... aztán:

– Jutka mami! Hívhatsz Pandának, de ne
nevezz ki!

*Kis kerék, nagy kerék,
Guruljatok szépen,
Kis kerék, nagy kerék,
Csillag fut az égen.*

Amíg kicsik voltak, gyakran voltam velük és
köztük. Sokat nevettünk. Játszva, vigadva még
verselgettünk is az én kis unokáimmal. Így szüle-
tett például a *Tavaszwáró*. De ez még mind semmi!
A gyerkőcök – Fruzsi, Bence, Blanka, Lili – meg-
zenésítették a könyöklő kis fa történetét. Elő is
adták: síppal, dobbal, nádi hegedűvel, fakanállal,
fedőkkel. Teljes szívből, hatalmas hangerővel éne-
keltek, négy szólamban. Felejthetetlen emlék,
mintha csak most lenne!

Egyszer csak azt vettük észre, hogy fölénk nőt-
tek.

Büszke vagyok rájuk! Naplót kellene vezetnem róluk, el is kezdem, de a hétköznapi „forró sortűzei” mindig eltértenek. Helyette most gondolatban átölelem mind az ötöt. 2010 karácsonyára összehoztam egy „majdnem” könyvet *A négy gyöngyszem és még egy* címmel. A meséket együtt fogalmaztuk, és mondtuk, mondtuk a végkimerülésig, soha meg nem untuk.

Nagyon sajnálom, hogy nem vezettem naplót az öt „kis” unokámról, a hétköznapi csodákról, az ünnepi pillanatokról, a sok közösen megálmodott meséről.

Terített asztal és a „hatosfogat”

Színek-szívek- emlékek

A ligetben már
avarszőnyeg:

tarka
barka
parázs
varázs.

Ágon akadt
halott levél:

moccan
koccan
pottyan
koppan.

Láng-folyondár
ökörnyál:

úszik
kúszik
nyúlik
múlik.

Fióka fent
törött szárnyú:

sűrög
forog
sikolt
rikolt.

Kicsi fiú
nagy bottal:

üti
veri
szánja
bánja.

Őszi köntös
emlékek:

húznak
vonnak
tolnak
szólnak.

Szólít szelid
iskola:

jobbkez
balkéz...
sete-
suta.

Buta lány ez
plafon-hang:

„gagyog
ragyog”
álca
pálca.

Pislog a pad
vártalak:

ültél
álltál
áztál
fáztál.

Pompás tavasz
jő a lovag:

csábít
ámít
hódít
lódít.

Perzsel a nyár
igazi vár:

ölel
csókol
bókol
hódol
trónol.

*

**Fiaim, unokák
csikóhad.**

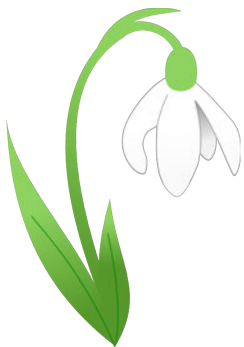
**Szívem
fele
tele,**

**küldöm
csókom,
ölelésem;
emlékeit
kutató,**

**szívét-lelkét
itt-hagyó
öt-unokás
„hetvenéves”
világjáró
nagyanyó.**

Nagykanizsa,
2010. október vége

Vértés Judit

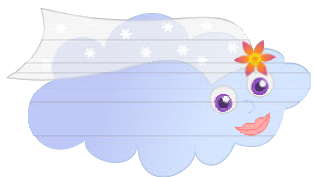

*Fruzsikám névnapja
(meg Blankáé és Lilié)*

*Álmodtam.
Tavasztündér voltál
és hófehér virág.
A virágon
harmatcsepp,
s benne parányi
világ. A tiéd.
Neked adom.*

Tavaszcím

*Könyököl
a kis fa,
földre ér
az ága.
Bizakodva
kérdi:
Mikor lesz
virága;*

*Jön-e már
a tavasz
bolondos
szellővel,
esőt hozó
áldott
kócos
kis
felhővel.*

Egyszer régen, még a Pannónia utcai lakásomban Lilikével aprópénzt számoltunk. Hamar végeztünk! Néz rám világot átfogó, szivárványos tekintettel, és azt mondja:

– Figyelj! ... ha a pénzed a plafonig púposodna, de mi négyen nem lennénk... akkor... akkor... mit érne a sok pénz?!

Nos... valamit válaszoltam, aztán felemeltem jó magasra, és a konyhaszekrényre ültettem.

Egyébként a pénzem, illetve a nyugdíjam nagy nyugalomban lapít a zsebemben. Az elmúlt években alig változott: követhető, kiszámítható, könnyen beosztható. Igaz, néha „cincog a krajcár... hát ennyiért...”. Semmi gond! Köszönöm, jól vagyunk.

Persze, persze jól vagyunk, csak ne lenne körülöttünk meg a „világ túl-só felén odaát” annyi baj, bánat, dráma, árvíz, földrengés, iszapfolyó, sártenger...

Bárcsak élne a drága Angyalka, akit Devecserben elsodort a gyilkos vörösiszap-folyó. Talán-talán mindnyájunkra Ő vigyáz most, csak éppen hintázik két bongyor felhő között.

Ima... mindenkiért
(Devecser – Kolontár)

*Parányi kislány birkózik
a kegyetlen iszappal,
sár-maszatos maci úszik
vele éjjel és nappal.
Mi ez a hangzavar? Mi
ez a galiba?
Ki a felelős, hol volt,
mi volt itt a hiba?
Meghasad a föld, sikolt
az ég: nem elég? Nem elég?
Még? Még? Még?*

*Rózsaszín kiságy, játékok,
babák...
Tyúkok, kacsák, cicák; rémülten
gágogó liba...
úszik a kicsike a hálóból
a nappaliba.
Hogy történt? Ki a felelős? Hol
itt a hiba?*

*Iszap-folyó hömpölyög,
fojtó a levegő.
Meghal a gondolat, a jövőért
remegő.*

*Pusztul a vagyonka bent, és
kint az élő zöld.
Meghasad és dübörög a föld,
sikolt az ég: hát még nem elég?
Még? Még? Még?*

*Iszonyat-sok iszap, láng-vörös
fájdalom; fájdalmas talány.
Úszik az árral a parányi
kislány...
de nem fáj már semmiye,
nem kalimpál
szívecskéje;
sír, zokog, kiáltozik hároméves
testvérkéje.*

Angyalka hintázik, játszik.
Felhő-ágyon álmodik, pihen.
Álma csendes, békés, figyel,
szelíden üzen.
Meghasad a föld, sikolt az ég:
Elég! Elég! Elég!

A padlásablaknál
ezer-ráncú öregasszony,
– magasra tartva – kezében,
sáros cserépben viruló
virág.
Csak áll, meredten néz,
és vár, vár.
Derékig ér már, ölel, fojt,
zuhog az iszonyú „bűnös”
tengernyi sár.

Tűzoltó jön – bátor –
szíve hevesen dübörög...
Kúszik, mászik, csúszik,
utat kotor, kapar, kapar.
Nénikém! Vigyázzon!...
Jövök... hamar
szól ijedten és hadar, hadar.
No lám!
„Az élet él és élni akar!”

Keresik, mentik az élőket, a holtakat...
a betegeket, az öregeket,
gyerekeket, nőket...
Drága jó Istenem! Segíts most,
– ha teheted, ha teheted –
segítsd meg őket!!!

(2010. október)

Mi történt? (Irán)

Reng és remeg a föld,
a házak között mélységes
mély halál-hasadék.
Helikopter köröz a
bámi citadella fölött,
alatta pokoli örvény és
tátongó szakadék.
A pilóta bénultan
bámulja a romokat;
a romok alatt keresik,
keresik az élőket,
s a holtakat.
Drága jó Istenem!
Földi fohász száll hozzád.

Mi történt a világ
másik felén, odaát?
Sír, zokog, nyüszít a
túlélő, s kaparja, kaparja
nemlétező otthonát.

Hallgatom a híreket, nézem
nézem a megrázó,
szomorú képeket:
kő-rengeteg, por-tenger
tárul szemem elé, s
széttört koponyájú ember
két keze meredezik
az ég felé.

*Halott számlálatlan,
jajduló sok sebesült,
földön-futók, sátor-
lakók, didergő, kortalan gyermekek.
Mentők jönnek! Hű kutya
szimatol. Szíve beleremeg.
Kaparják, kotorják a romokat,
a „régí” házat, a falat,
s hat nap múlva
élve – gügyögve pár hónapos
csecsemőt találnak
a hatalmas kőfal alatt.*

*KARÁCSONY: ajándékok, terített
asztal.*

*SZILVESZTER: dalolunk, koccintunk
mi vidám gondtalanok.
S odaát, a föld túlsó oldalán,
– kicsi rongyos batyukkal –
menetelnek az
árvák, a hontalanok.*

*Mi történt a
világ
másik felén, odaát?
Sír, zokog, nyüszít
a túlélő,
s keresi, keresi...
romokba fült
otthonát.
Mindenható Istenem!
földi fohász száll hozzád.
Ha teheted, ha teheted,
most tégy csodát!*

(2004. január)

Álltam a Várhegy
büszke köveinél,
én, a bámész látogató,
s fél 5-kor pontban,
pianóban
megszólalt a tárogató.

„Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország...” – dudorásztam himnuszos lélekkel. Az elmúlt évben három hónapig tartózkodtam Esztergomban, s naponta hallgattam a tárogatószót, a múlt és a jövő üzenetét. Felejthetetlen emlék.

Esztergomi látkép. Édesapám korabeli felvétele

Visszatértem a híres-nevezetes Vitéz János Tanítóképzőbe. Tudtam – jeleztek is –, találok még ott értékes dokumentumokat. (Öt évig járt ide édesapám, erről szól a naplója.) Találtam is, örülgettem, jegyzetelgettem. Megszerettem a várost: a girbe-gurba utcákat, a Széchenyi teret, a sok feliratos, a múltrol is mesélő ódon épületet, s a Kis-Dunát. Éreztem: itt

István király és Imre herceg léptei konganak. Balassi Bálint gyönyörű lírája simogatta lelkemet, „láttam” a költő szertelen, vad rohamait, halál-tusáját a várfalakon.

A tanítóképző hatalmas épületegyüttese békésen simult a Bazilika és a Várhegy lábához, a Kálvária-domb pedig nekem is küldte imádságos üzenetét.

A kollégiumban laktam, mint nyugdíjas öreg diák. Megismerkedtem a tudós, köztisztületben álló tanárokkal. A tanítóképzős hallgatók napi nyüzsgésében pedig jöttem-mentem, feloldódtam közöttük, s ez visszafiatalított. (Na... szóval csak egy kicsit!)

De sok világra nyitott, művelt pedagógusra lenne szükség – ma is, a jövőben is – gondoltam: óvodapedagógusokra, tanítókra, akik okos szóval, szeretettel fegyelmeznek, akik vasszigorral követelnek. Így meditáltam, s közben olvastam, tanulmányoztam a tanítóképző történetét. Boldogan és hittel írom: találkoztam sok sugárzó egyéniségű hallgatóval, végzős tanítóval. Öröm volt velük beszélgetni, tervezgetni. A tanítóképző ma is áll, a beszédes falak büszkék és nagyon erősek. De mintha nyögnének, mint akit műtenek, csonkolnak. Hát igen, itt valami készül: be-ki-le-fel-átszervezés! Hogy lehet ez? Miért? Háborgott a lelkem, átéreztem a drámai helyzetet, persze a remény is ott kóválygott a falak között.

Búcsúzóul felnéztem a magas falakra, bűvöltem a nemes veretű szavakat:

A tanítóképző főbejárata

„Fraternitatem et pietatem diligite!”
(A testvériességet és a jámborságot szeressétek!)

„Disciplinam et scientiam doce me!”
(Fegyelemre és tudományra taníts engem!)

**Az emlékek
fény-lugasában
égre törnek,
kúsznak a hónapok.
„Százhuszat verő szív...”
súgd meg: mit
hoznak a holnapok.**

Az „útravaló naplóm” végére értem. Az események, epizódok a nyugágyra telepedtek. De! Nem nyugszanak, ficáncolnak, viháncolnak, lökdösődnek, egymásba kapaszkodnak, erősítik egymást. Ez a természetes természetük. Kérdezgetnek is: mit akarsz, mit szeretnél még, mit tervezel te szerencsétlen, javíthatatlan optimista.

Hát először is: megkérem unokáimat, írják le röviden eddigi eseménydús életüket, s abból mi együtt – új dallammal, több szólamban – könyvet szerkesztünk majd. Aztán rendeznem kell esztergomi kutatómunkám eredményét. Úgy érzem – ezzel együtt –, meg kell írnom az irodalmi est felejthetetlen élményét, amikor is a végzős tanítók Nábrádiné dr. Jurasek Ibolya tanárnő vezényletével bemutatták *A tanító öröksége* című könyvet. Ezt most – hiszen nemrég volt – nem is tudnám hitelesen visszaadni, mert érzелgős lenne. Megérleli majd az idő, s jelzők halmaza nélkül adhatom át az élményt örömteli olvasásra.

Adósa vagyok unokáimnak is. Megígértem, hogy egyszer veszek egy tenyérnyi telket – ha lehet fáházzal –, ahová mindenki szívesen jön majd. Lehet, hogy az „ígéretföldet” csak egy terasz helyettesíti, de azt akkor televarázsolom növényekkel, virágokkal, harsogó vidám zölddel. Egy kicsi fehér kutyát is be kell szereznem. „Pamacs” lesz a

Még mindig ülök és csak mesélek

neve vagy „Bongyorka”, esetleg „Szórmók”, vagy netán „Suba” – ahogy unokáimmal mondogattuk.

Most látom csak mennyi mindent felsorakoztattam. Gondolataim csaponganak, terveim, álmaim, vágyaim körém telepszene, szorítanak, ölelnek.

Biztatnak is. Gyűjtöm hát az erőt a folytatáshoz, küldöm nektek kedves zalai költő, Simon István szeretet-gondolatát: „szeretet nélkül nem lehet élni, a szeretet életető forrás, nélküle minden élet csak fényét vesztett hullócsillag”. A szeretet amúgy „megtörténik”, még Zampanóval is megtudott történni. Áll az országúton, mellkasa rázkódik, zokog. Valami hiányzik, valaki nincs...”a mindenségből hiányzik egy csillag”.

Búcsúzó jóbarátok:

*Köszönöm, hogy napsugárral
mértetek,
köszönöm segítő jó szívetek,
szóljatok hát bátran:
mit tehetek
értetek!?*

Utószó és köszönet

Az emlékező napló megszületett. Kiléphet zárt keretei közül, elindulhat vándorútjára. Tudom, hogy ezt az utat szerény ajánlkozással járja majd be. Bízom abban, hogy eljut azokba a kis közösségekbe, ahol az emlékek egy-egy darabkáját éltem.

Az Emlékek nyugágyon Zalaegerszegen és Nagykanizsán készült. Kutatómunkámat több helyen végeztem és mindenütt együttműködő segítő társakat, jó barátokat találtam. Köszönöm a Zala Megyei Levéltárnak, Zalai Hírlap archívumának, a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtárnak, a zalaegerszegi Ady-iskolának, Göcseji Múzeumnak, nagykanizsai Thúry György Múzeumnak, zalaegerszegi Zrínyi-gimnázium (sportos-fotós) tanárának, a zalaegerszegi önkormányzatnak és a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtárnak, hogy segítséget nyújtottak a munkámhoz. Külön köszönetet mondok egykori Ady iskolás tanítványaimnak és a nagykanizsai Cserhádi Sándor kollégium vezetőinek, dolgozóinak, akik munkámat szállással és baráti törődéssel segítették.

Jó kívánság – házi áldás

*„Bort, búzát, békességet!”
Erőt, hitet, reménységet!
Homlokodra ékességet,
szép szobádba fényességet,
jó lelkedbe megbocsátást,
minden napra házi áldást.*

*Bajban, gondban segítséget,
mindent bíró egészséget,
erőt, hitet, reménységet,
„...Bort, búzát, békességet!”*

(és...)

*Derűt, napfényt,
mindig nyíló virágot,
csak egy kicsit szebb,
csak egy kicsit jobb
összetartóbb világot!!*

Vértes Judit hosszú évek óta édesapja emlékét kutatja. Könyvek egész sora született e kutatómunka eredményeként. Mindvégig személyes és emberi volt, ahogy édesapja kapcsán maga is feltárulkozott ezekben a kötetekben. Az apa pályájának záró szakaszáról már ikerkötet született. Két könyv, melyek hátukat védőn egymáshoz támasztva szólnak az apáról, és az apa emlékét őrző lány benyomásairól.

Ez a könyv is szól a tanítóról. Bátrabban mutatkozik meg azonban benne a lány, az anya, a dolgozó nő, az unokáit imádó nagymama. Mivel az őt legjobban foglalkoztató kérdésekről meg is írta egykoron gondolatait, azért most „csak” össze kellett gyűjtenie ezeket a verseket, más írásokat, és kialakult egy Vértes Juditra jellemző szerkezet, mely ennek az ő életét bemutató kötetnek az értéke. Ne gondoljon azonban senki arra, hogy csak magáról ír. Életéből is a közöset, a mindannyiunkra utalót teszi közzé.

Az emlékek felidézését korabeli szövegek hitelesítik, az akkori én és a mai én gondolkodása egyetlen folyamatosan szövődő életszövetté áll össze, melyen a díszítést a könyvbe szerkesztett rajzok, ábrák, képek adják.

A kötetet azoknak ajánlom, akik szintén szeretnék a maguk életét áttekinteni, mert ebben Vértes Judit példája mindannyiunknak segítségére lehet.

*Czupi Gyula
kiadó*

